



PASAULIO LIETUVIŲ JAUNIMO

ARCHITEKTŪROS PARODA

BIRŽELIO 24 - LIEPOS 10 d.
CHICAGOJE 1966



TECHNIKOS ŽODIS

INŽINIERIŲ IR ARCHITEKTŲ DVIMĖNESINIS ŽURNALAS • 1966 • **3**

TECHNIKOS ŽODIS

THE ENGINEERING WORD

Isteigtas 1951 m.

Est. 1951.

Leidžia: Amerikos Lietuvių Inžinierių ir Architektų S-gos Chicagos Skyriaus Technikinės Spaudos Sekcija.

Published by American Lithuanian Engineers and Architects Association, Inc. Chicago Chapter Technical Press Section.

Prenumerata \$5.00 U.S. metams
Studentams \$2.00 U.S. metams

Yearly subscription — \$5.00 U.S.

PLIAS IR ALIAS ORGANAS

Redakcinė kolegija: A. Didžiulis, K. Kaunas, G. J. Lazauskas, J. Rimkevičius, D. Šatas, J. Slabokas, V. Vintartas

Atstovai prie TŽ: PLIAS C. V-bos — prof. S. Dirmantas, ALIAS C. V-bos — Z. Gavelis ir ALIAS Chicagos skyr. — K. Burba.

Administracija: M. Krasauskas, A. Pargauskas ir A. Smolinskas.

Tech. redaktorius: J. Slabokas

Redakcijos adresas: Ats. red. G. J. Lazauskas, 1708 N. 22nd Ave., Melrose Park, Ill. 60160, USA

Administracijos adresas: Mečys Krasauskas, 2633 W. Montgomery Ave., Chicago, Ill., 60632, USA.

Šį T.Ž. numerį techniškai redagavo: arch. A. Kerelis, G. J. Lazauskas ir J. Slabokas.

TURINYS

Lietuvių architektų darbų paroda	1
Pirmieji lietuviai inžinieriai-architektai — PROF. ST. DIRMANTAS	2
Lietuviškas stilius architektūroje — ARCH. JONAS KOVALSKIS - KOVA	7
Architektūra — ne visų pastebimas menas — ARCH. A. KERELIS	10
Senojo lietuvių kaimo trobesių puošmenys — DR. J. GIMBUTAS	11
Nevykusio planavimo pavyzdžiai Kanadoje — P. LELIS	16
Dipl. inž. Jonas Jasiukaitis — garbės narys ... Arch. A. K. Baktys, arch. V. Germanas, arch. V. Girdvainis	17
Inž. Algis Kazlauskas	19
Arch. A. J. Kerelis, arch. Vyt. Krikščiūnas	20
Arch. Rimas E. Mulokas	21
Arch. Vytas Pelda, arch. Vyt. Petrauskas	22
Arch. V. Reklaitis, arch. E. A. Valaitis	23
Arch. Louis Štankaitis, M. Šileikytė	24
Arch. Jonas Nalis, Petras Nalis	25

* * *

Šis Technikos Žodžio numeris išleistas kartu bendradarbiaujant su ALIAS Chicagos sk. Architektų Sekcija bei Jaunimo Kongreso Architektūros Parodos rengimo komisija.

Šiame numeryje atžymėta tik dalis mūsų architektų kūrybos. Daug darbų nesusėpėjome,

dėl laiko ribotumo, įdėti. Sekančiuose TŽ numeriuose visa kita atspausdinsime, tikėdami, kad mūsų architektai ateityje glaudžiau bendradarbiaus su Technikos Žodžiu ir savo straipsniais bei projektais prisidės prie žurnalo turinio pakėlimo. Visiems už talką dėkojame.

TŽ Redakcija

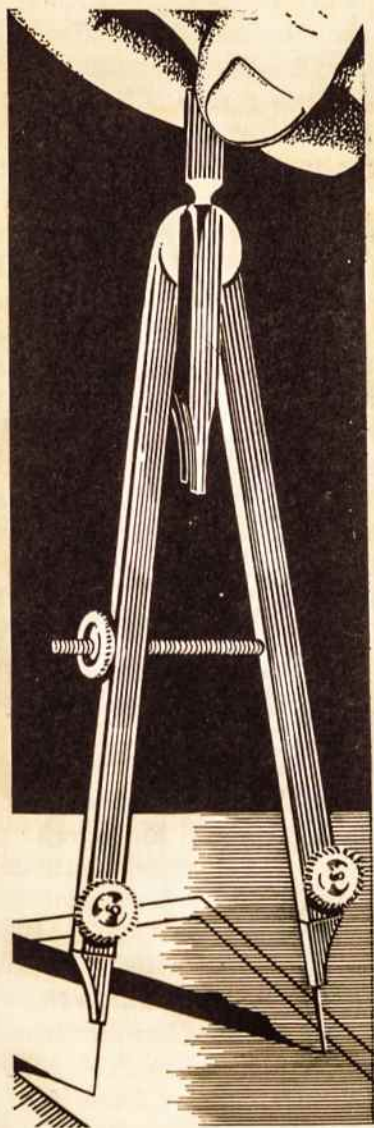


TECHNIKOS ŽODIS

NR. 3(99)

1966 M. GEGUŽIS - BIRŽELIS

XVI METAI



Lietuvių architektų

darbų paroda

Inžinierių bei architektų parodos visuomeniniame gyvenime ir veikloje yra reti įvykiai. To priežastys yra paprastos: sunkumai išjudinti plačiųjų visuomenės sluoksnių susidomėjimą tokiomis parodomis, sunkumai prieinamu būdu pavaizduoti individualius inžinierių kūrybinius įnašus technikinei pažangai, ypač asmenims be inžinerinio pasiruošimo; pakankamas kiekvieno asmens - pašaliečio, apčiuopiamas technikinio progreso patyrimas iš kasdienės aplinkos, kurioje jis gyvena, dirba, meldžiasi, keliauja ar linksmiasi.

Architektai turi kiek didesnes galimybes per jų darbų parodas dominti ir veikti žiūrovus architektūrinių formų bei ornamentikos efektais, kurie adresato priimami regimaisiais organais, be gilesnio pažinimo, galvojimo bei patirties reikalavimų. Tačiau ir architektų darbų parodos toli atsilieka nuo, sakykim, gana giminingos profesijos, dailės parodų.

Tiek architektų, tiek ir inžinierių darbai įtikinamai prakalba stebėtojui, kai tampa įkūnyti ir praktiškai jais pasinaudojama. Jų darbų parodos salėse, kurių eksponatai daugiausia foto nuotraukos, eskizai, brėžiniais bei diagramos, panašios knygų parodoms, kur išskaitomi knygų pavadinimai ir išviršinis apipavidalinimas, bet ne vidinis grožis. Knyga prakalba tik ją skaitant: tik skaitant džiaugiamasi, liūdima ar piktinamasi, tik skaitant semiamasi iš knygos mokslo bei išminties.



PIRMIEJI LIETUVIAI INŽINIERIAI — ARCHITEKTAI

Prof. ST. DIRMANTAS

XVII šimtmetis Lietuvai davė kelis pirmuosius inžinierius-praktikus ir technikos srities knygų autorius.

Visų pirma reikia paminėti kolektyvų darbą kraštui pažinti, atvaizduoti ir pristatyti Europai. Tai pavykęs, net astronominiais stebėjimais paremtas, Lietuvos Radvilų parūpintas 1613 m. kabinetinio tipo žemėlapis su gausiais kraštą aprašančiais paaiškinimais tekste.

Susisiekimo ir transporto sausuma srityje tada Europoje dominavo, o Rytų Europoje beveik vienintelė priemonė-jėga buvo arklys. Juo jota, važiuota ir vežta. Žirgų veisimas, pratinimas tarnybai ir užlaikymas buvo kraštui didžiai svarbus verslas. Šioje srityje pasirodė Italijoje

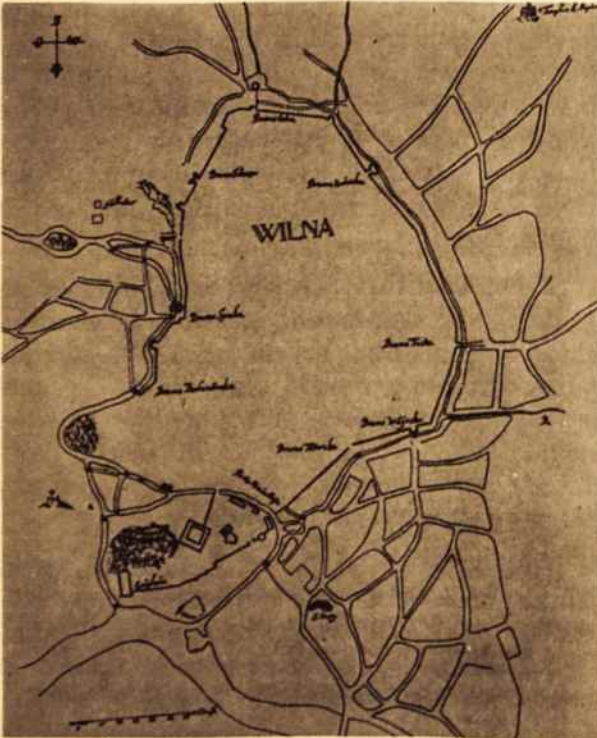
aukštąją jodinėjimo mokyklą pažinęs Lietuvos, nuo Ašmenos, bajoras — pasižymėjęs kovose karys, Manivydas-Dorogostaiskis. Jis parūpino gražiais raižiniais papuoštą HIPPIKĄ. Dvi laidos. Žiūr.: L.E. V, 128 XVII, 147.

Inžinerija tada dar nebuvo susiskirsčiusi į šių dienų daugybę specialybių. Kaip ir kitose valstybėse, technikos išsivystymą paskatino karai. Todėl ir mūsų pirmieji pirmtakūnai inžinieriai taikė savo mokslus, žinias ir sugebėjimus technikos sritims, surištoms su karyba: kartografijai, fortifikacijai, statybai (ypač tiltų), ginklų gamybai, metalurgijai, šūvio ir šaudymo teorijai, amunicijos parūpinimui ir pan.

Pirmas iki šiol žinomas lietuvis, išlikęs praeities jūroje, tai žemaitis Pričkus Gedkantas. Jis dirbo tėvynėje (su Bauplanu-tvirtovė Kudokas, prie Dniepro), Mažojoje Lietuvoje ir Europos Vakaruose. Jo brėžiniai — uostų, tvirtovių planai (Vilniaus įtvirtinimų 1647 m. schema), artilerijos pabūklų konstrukcijos patobulinimai ir k. saugojami Švedijoje, karališkajame muziejuje (KARYS, 1962 ir LE VII, 77).


Daugiausia, net Europoje yra pagarsėjęs savo dviejų tomų lotynų kalba veikalas. Čia yra skyrius ir apie šių laikų modernųjį ginklą — raketą (pav. 2). Tai mūsų tautietis, EQUUS LITUANUS, Kazimieras Semėnavičius. Apie jį esu plačiau parašęs TAUTOS PRAEITY, 1964, t. II, knyga I(5). Su Lietuvos architektūra daugiau yra surištas Juozas Narūnas-Naronovičius-Naronskis. Tai matematikas-geodezininkas-statybininkas. Gimęs originalios architektūros Narūnų dvare, Ukmergės pavieta (pav. 3). Dar geresnis šio išlikusio dvaro pastato atvaizdas yra B. Kviklio MŪSŲ LIETUVOJE, t. II, 634. Noriūnai. Įdomu, — rūsijų sienų statybai čia buvo panaudotas Lietuvos dolomitas.

Narūnas buvo mažiau laimingas negu viršpaminėti jo kolegos-amžininkai. Išsimokslino Radvilų Kėdainių mokykloje, kur vyriausioji mokslo pajėga buvo Adomas Freytagas, daugelio mokslų žinovas. Jų tarpe — medicinos ir astrologijos... Bet pagarsėjęs visoje Europoje savo statybomis ir ypač veikalu ARCHITEC-



Pav. 1 — 1648 m. F. Gedkanto sudarytas Vilniaus miesto planas su gynybine siena ir jos vartais.

ARTIS
MAGNÆ ARTILLERIÆ
PARTIS PRIMÆ
LIBER III.
DE ROCHETIS.

 Mnjum artificialium ignium, primum sibi vendicant locum Rochetz, vel *Pyroboli* ex Græco (tameñ id improprie usurpetur ad nostras Rochetas: cum *σφοδρα* tela ignita denotet; de quibus infra) Italis *Rochette* & *Raggi*, Gallis *Fusées*, Germanis *Steigende Kasten*, vel *Rageten*, & *Dracheten*, nobis vero Polonis *Race* dicunt. Harum constructio perantiqua, & omnibus Pyrobolitis nota fatis: quæ licet facilis, laboriosa tamen, & accuratam præparantis requirit sedulitatem. Pyroboliæ verò operam datur, ab his initium sumunt: nec incongruè sanè, cum omnes recreativi ignes artificiales, omnes Machinæ: ut sunt Tubi, Rotæ ignitz, Gladii, Semipathæ, Globi, cæteraque his similia Pyrobolica inventa, absque Rochetis, vix esse possint. Igitur hoc tertio libro illarum præparandarum modum, varias formas, figuras, & usum sufficienter proponemus.

Pav. 2—Iš Kazimiero Semėnavičiaus knygos, apie raketas skyriaus pradžia.

TURA MILITARIS. Leydenas 1631. (pav. 4) Narūnas pradžioje dirbo Radvilų dvaruose: darė plačių valdų nuotraukas ir daug rašė. Jo palikta kelių veikalų rankraščiai (pav. 5). Deja, per tiek metų jie žuvo kartu su bibliotekomis karų ugnyje. Tik vienas lig šiol išliko ir po trijų šimtų metų po parašymo buvo 1957 m. Varšuvoje, tautos gynybos ministerijos atspausdintas stambiam su daugybe iliustracijų, tome. Tai ARCHITECTURA MILITARIS ar BUDOWNICTWO WOJENNE. Mat, po kraštą ištikusio baisaus Maskvos ir Švedų užplūdimo, Narūnas matė ateities išsigelbėjimą gausių tvirtovių statyme. Tikybinės nepakantos ištremtas iš tėvynės (buvo šalininkas plačių socialinių reformų — baudžiavos panaikinimo ir pan., arionas), buvo Radvilos priglauostas kartografo tarnybon Mažojoje Lietuvoje. Projektavo kanalus, kelius, vykdė trianguliaciją, nuotraukas, statė didikams paocius, inventarizavo prūsų piliakalnius. Mirė 1678, Ortelsburge, dabar Ščytno.

Lietuvoje architektūra buvo dėstoma Vilniaus Akademijoje XVII šimt., o vėliau Vilniaus universitete. Pasižymėjusiųjų pavardės: Stuoka-Gucevičius, M. Knackfusas, M. Šulcas, kauniškio giminaitis, M. Podčasinskis, A. Vivulskis. Smarkiai atgijo atstatytoje Lietuvos valstybėje. Bet tai jau mūsų laikai. Be prof. M. Songailos, K. Krikščiukaičio ir V. Švipo, dauguma tebėra gyvųjų tarpe.

XVII a. lietuvių inžinieriaus traktatas
KOKS TURI BŪTI INŽINIERIUS

(Vertimas iš Juozo Narūno teksto)

A. Architect militaris yra vadinamas inžinierium, koks turi būti inžinierius, kokios jo pareigos ir koks jo dorumas bei kilnumas.

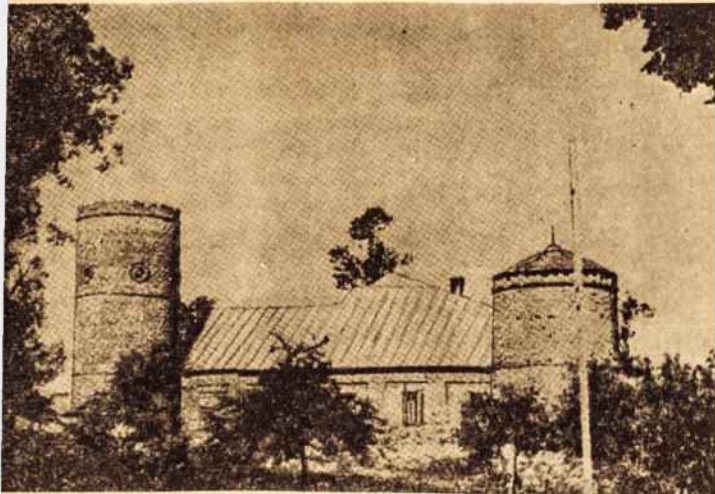
Su Dievo palaima atlikęs pakankamą apmokymą apie reguliarias ir nereguliarias tvirtoves, anksčiau negu prieisiu prie kitų, smulkesnių ir dalinių apmokymų, — kuo trumpiausiai aprašysiu ortifikatorių — koks jis turi būti, ką privalo mokėti ir koks yra jo garbingumas.

Visų pirma — kas yra inžinierius. Tai yra italų žodis, labai aukšto ir kilnaus titulo, nes *ingenium ad ingeniaram* yra generaliter pavadintas nuo visokių išradimų, invencijų, struktūrų ir mašinų. Kuriam tai žodely, reikia manyti, glūdi, kiek tik pasaulyje yra mokslų, aukštų sąmojų subtilių ir nuostabių sumanymų.

Didelė paprastų žmonių klaida, kad jie bet kurį pylimų meistrą, kuris kasa pylimus, ar truputį moka matuoti, ar namų bei kariškos statybos, — vadina inžinierium. O juo labiau, jei bus apsirengęs pagal svetimšalių madą. Tada, laikydami, kad geriausiai daiktai yra tik atvežtiniai, ir galvodami, kad lenkas to niekuomet neišmoks, tokiu jį laiko ir tvirtina, kad yra ne tik inžinierius, bet net matematiku vadina. Apie tokį paprastų žmonių supratimą net Ponas Jėzus pasakė, kad nei vienas pranašas nėra žymus savo tėvynėje. Tai padaro viešoji nuomonė (opinija). Kai kada tokie krapaliuotojai, partačiai, fušeriai, peckeliai apvilia daug didžiųjų ponų; ypatingai tų, kurie nelabai pažįsta mokslus ir mokytus žmones.

Taigi, kaip kad matematika yra *mater mathesis*, lyg visokios išminties motina, iš kurios gimsta visi mokslai, kiek tik jų pasaulyje yra, ir joje telpa visokeriopos tobulos išminties žinija, — taip ir inžinierius savo titulą ima nuo visokių sumanymų išradimo.

O didesnis ir kilnesnis yra titulus ir garbė būti inžinierium, negu matematiku, nes matematikas gali būti išmokslintas tik *teoretice*, gi inžinierius — *practice*: moka realybėje matematinius mokslus vykdyti, egzekvuoti ir padaryti. Matematikas gali būti tik matematiku, o nebūti inžinierium, gi inžinierius turi būti ma-



Pav. 2 – Narūnai, Ukmergės aps., Kupiškio parap., I
Venslavskio, II Komero.

tematiku. Taigi, kaip kad yra šaunesnė praktika su mokslu, negu pats mokslas, taip ir inžinierius yra garbingesnis už gryną matematiką – teoretiką.

B. Apie inžinerijai priklausančius mokslus

Ką inžinierius turi mokėti? Turi nusimanyti visuose matematiniuose moksluose. Ypatingai tuose, be kurių visai negali būti pavadintas inžinierium.

1. Visų pirma turi būti geras **aritmėtikas** ir tobulas matematiškas **geometras**, nes **architektūra militaris** turi būti suvokiama ir laikoma kaip matematinė geometrija.

2. Toliau turi mokėti **optiką** ir **perspektyvą**, kad sugebėtų brėžiniu parodyti statomą daiktą tokiu, koku jis iš tikrųjų būsiąs.

3. Taip pat turi mokėti **paišybos** ir **tapybos**, kad ir dažų spalva savo statomą daiktą tinkamai parodytų.

4. O visų labiausiai turi būti **geras geografąs**, kad žinotų valstybių, karalių, provincijų viso pasaulio ir kiekvienos jų skyrium padėtį, taip pat jų upių, upelių, brastų (persikėlimų), kelių, balų, smiltynų, ten esančių ir stovinčių miestų, pilių, tvirtovių, kaimų. Kad ne vien tik galėtų susekti iš išleisto žemėlapiu, bet sugebėtų patarti etmonui, ar visai kariuomenei, kur perimti priešą, kaip jam kliudyti persikelti, kur užgulti perėjas ir kuriuo keliu, ar iš kur priešą laukti. Taip pat žinoti patogiai ir sunkiai pereinamas vietas, visomis domėtis, suprasti ir įvertinti. Vėl apie priešų sąjungas, kurios ir kuo jos gali būti kenksmingos. Visa tai parodys ir išaiškins geografija. Be to, dar žinos, kur statyti tvirtoves, kuriose vietose ir kurias vietas stiprinti, perėj-

mus užgulti, stovyklas įrengti, kur kariuomene nukreipti. Visam tam geografija akis atvers, išamonins ir padarys išradingu pavojus perspėti ir nuo jų apsaugoti.

5. Inžinierius turi būti geras **istorikas** ir **politikas**, žinoti visus karalius, monarchus ir galiūnus: jų jėgą, galią ir stiprybę, papročius bei įstatymus. Iš ko žinos, ko bijoti ir saugotis, kokias sutartis sudaryti, kurias tvirtoves įspėti ir ginti. Visame kame išsprusęs inžinierius galės patarti ir sugebės padaryti. Būdamas istorikas, žinos panašius pavyzdžius, dėl kurių priešasčių kuri valstybė laimėjo, ar pralaimėjo, ir lengvai duos ateičiai išpėjimą.

6. Taip pat turi būti **filosofu**. Išsimokslinimu, prityrimu ar iš prigimties. Kad žinotų esmę bei prigimtį ir ypatybes elementų: jūros, upių, klimato (oro), ugnies, medžiagos, iš žemės — naugių, mineralų, akmenų ir kaip tie daiktai yra saulės veikiami; kad visam tam ir panašioms dalykams, kai kas atsitiks, galėtų nurodyti priežastis ir perspėjimą. Tuo būdu žinos, kas, kada ir kaip turės įvykti.



Pav. 4 – Juozo Narūno - Naronavičiaus - Naronskio
veikalas "Architectura Militaris", Leyden,
1631 m.

7. Turi būti ir geras **artilerininkas**, nusimanyti apie patrankas, pagal laibgalio matus, ir kiek duoti parako, pagal patrankos ilgį bei sienų storumą, kuri patranka kiek toli neš, pagal savo svorį ir proporciją. Dar mokės suprojektuoti baterijai apkasus ir pagal juos sustatyti baterijas, kad viena gynyba gintų kitą gynybą.

8. Turi nusimanyti **pirabolijoje**, t.y. ugniuiose dalykuose ir puškorystėje, kad pamokytų kitus parabolistus bei puškorius ir jiems įsakinėtų (nes tai jo pareiga); o patvarkydamas, ir pats turi mokėti.

9. Inžinierius dar turi mokėti **astronomiją**. Jei ne visą, tai nors dalį, kad žinotų po kuriuo dangaus horizontu statyti kurią tvirtovę ar stovyklą, po kuriuo dangaus aspektu ir iš to išeinančias pasėkas; atsižvelgdamas į klimata, arčiau kurio bus ana vieta. Taigi, pažinti ir blogus laikus bei kuriuo laiku ko saugotis ir kada ką pradėti. Visuose reikaluose turi turėti tobulą žinojimą. (Dangaus horizontas — tai — geografinė platumas, o visa kita — tai jau astrologų prietarai, S.D.).

10. O daugiausia turi mokėti **artem mechanicam** — mechanikos meną, nes tas mokslas beveik yra inžinieriaus siela, — kad galėtų statyti įvairius keltuvus didžiausiems ir sunkiausiems daiktams traukti bei kelti, akvadukus vandeniui tiekti bei į viršų kelti, vėjo ir vandens malūnus **compendiosissime**, kad vandeniniai — prie mažiausio vandens, o vėjiniai — silpniausiam vėjuije maltų. Taip pat statymui lengvų ir nesudėtingų tiltų ir persikėlimų, bet ir per baisiausius vandenis; taip pat vandenų nusausinimą, kalnų nulyginimą ir visokių kitų kariškų ir ugniųjų įrankių bei instrumentų pritaissymą tvirtovėms deginti bei visokius kitus dalykus, kurių yra daug, — viską turi išmanyti, viską įveikti, viską padaryti naudojant anksčiau paminėtą **ars mechanica**, nes dėl sugebėjimo daryti visokius išradimus jis ir yra pavadintas inžinierium.

11. Dar turi žinoti mokslą, vadinamą **Chemica**, kad nusimanytų apie visokias medžiagas, džiovintas žoles, degtines, aliejukus, reikalingus įvairiems išradimams, tiek ugniuiams, puškoriškiems, taip ir mechaniškiems ir, pagaliau, nors kiek apie medžiagas priklausančias mechanikai bei artilerijai.

12. Dar turi žinoti **artem naturalem magicam**, gamtos prajovų mokslą-meną, kitų vadinamą **raganių mokslu**, nes tai bus reikalinga įvykdymui įvairių machinacijų ir invencijų. Jis turi savyje daug įvairių padorių paslapčių, la-



Pav. 5 - Juozo Narūno, kelių veikalų autoriaus, kita knygos ištrauka.

bai reikalingų inžinieriams ir mechanikams.

13. **Gnomonika** jam reikalinga ne tik kampų-kompassų statymui stovyklose ir tvirtovėse, bet ir orientavimuisi jūroje arba po žeme, o taip pat paklydus, sužinojimui po kuriuo horizontu tuo metu esi, kad, pavyzdžiui, paklydęs ir pasimetęs jūroje ar Ukrainos stepėse, — sugebėtum išsipainioti gnomonikos mokslu.

14. Jam reikia būti ir geru, iškalbingu **oratorium**, kad kitus painformuoti, ką jis žada veikti, ar statyti.

15. Pagaliau, turi būti geru **ekonomistu**, nes tai yra nepaskutinė matematikos dalis, o kartu ir žmonių gyvenimo siela; kad mokėtų parėdyti kariuomenei maistą. Žinodamas, kas iš ko ir kiek turi būti ir mokėdamas tas normas, kuriam žmonių skaičiui ir kuriam laikui bus reikalinga, surankiojęs skaičius sugebėtų sudaryti tiek piniginius, tiek ir maisto rejestrus.

16. Į galą, jei ne tobulai, tai nors kiek turi žinoti ne tik matematikos, bet ir **fizikos** dėsnius.

17. Taip pat privalo turėti visokius matematinus instrumentus, pvz., sferas, globusus, as-

troliabijumą, proporcionalus, skriestuvus, kvadratus, linijuotes, matavimo grandinę (pėdomis), matininko virvę (uolakčiais).

C. Inžinieriaus būdas

Iš prigimties drąsus, vyriškas, pamaldus, tinkamos ir linkusios karui širdies, žvalus ir sveikas, nes inžinierius turi prislinkti arti priešo, nužiūrėti vietą apkasams, stovyklai, išmatuoti pasikasimus. O juo ilgiau bus kariuomenėje ir ekspedicijose bei apgulose buvojęs, — juo daugiau bus prityręs. Greta mokslo tam bus lengviau, kas yra prityręs, negu tam, kuris kad ir moka iš mokslų, bet kad praktikoje to nėra patyręs, — todėl mažiau vertingai patars. Taip pat mano inžinierius turi būti dievobaimingas, atviras, doras, blavus, ne pasileidėlis, ne įnoringas, slapus, mokąs išsaugoti sekretus ir stropiai mylįs savo tėvynę. Visuomet dirbąs **speculiatius** ir neturįs niekšingų aistrų.

Teisinga yra patarlė, kad inžinierius privalo turėti **geležinę galvą**, ištvermingą darbui bei galvojimui; **švino nugarkaulį**, — kad kartą atsisėdęs prie spekuliatyvinių kalkuliacijų, ištvermingai dirbtų, kol užbaigs; **Štrauso akis**, — kad atsidėjus, stropiai į savo uždavinius žiūrėdamas išsperėtų išradimą, kaip kad štrausas savo vaikus iš kiaušinių išperi žiūrėjimu; **stirnos kojas**, kad ne tingiai bėgiotų prie nuotraukų — delineacijų ar išplanavimų apkasų, stovyklų bei tvirtovių; **turtuolių krepšį** — instrumen-

tams, popieriui, medžiagoms, knygoms. Už tat inžinieriams brangiai moka, kad užtektų reikalingoms išlaidoms.

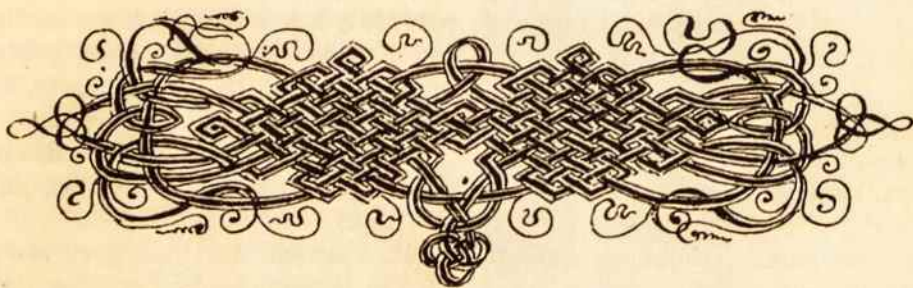
Kai visa tai mano inžinierius įsisąmonins, bei mokės ir bus tobulas, — tik tada jis galės būti pavadintas inžinierium.

D. Inžinieriaus reikšmė ir autoritetas

Visose svetimose kariuomenėse vieną inžinierių laiko įvertina lygiu visos kariuomenės trečdaliui. Svetimų žemių kariuomenėse toks yra pareigų vyresniškumas: po tos kariuomenės valdovo — didysis etmonas, lauko etmonas, artilerijos magistras, o ketvirtas asmuo — **inžinierius**. Ir tik po jo deda visus pulkininkus. Inžinierių laiko tarp geriausių pulkininkų, dėl jo autoriteto. Ir moka jam po tūkstantį taliarų mėnesiui, o paprastam ir menkam — 1000 flori-nų (auksinų).

Inžinierius turi darbo daugiau, negu visi kiti: dieną daro nuotraukas, išmuša vietoje apkasus, pylimus, duoda parėdymus: nakčia visą tai popieriuje išbraižo, nes dieną vėl reikės ką kitą lauke dirbti.

Inžinieriui tenka vyksti į pavojingas vietas — apkasams pažymėti, priartėti iki priešo, parinkti ir ruošti priėjimus šturmui. Kur yra bloga ir pavojinga, ten turi eiti inžinierius. Bet jis tą daro protingai ir apdairiai. Ir etmonas liepia jį saugoti, nes kaip etmonu, taip ir inžinieriu, laikosi visos kariuomenės gerovė.



(Juozo Narūno ranka braižyta užsklanda rankraščio pabaigoje)

Lietuviškas stilius architektūroje

JONAS KOVALSKIS
architektas

Kiekviena tauta, kiekviename krašte ir kiekvienu laikotarpiu savo pastatus stato skirtingai. Šie statybos būde pasireiškia skirtumai atsiranda dėl klimatinė sąlygų, statybos medžiagų, materialinių išgalių, politinės bei socialinės krašto būklės, programų įvairumo ir, pagaliau, dėl skirtingo grožio supratimo.

Ši daugybė sąlygų (kurias, toli gražu, ne visas suminėjau) suteikia krašto architektūrai savotiškas, charakteringas formas, duoda jai skirtingą pobūdį. Ši charakteringų formų pasireiškimą pastatuose vadiname stiliumi.

Be to, reikia pabrėžti, jog nėra žinomas architektūros stilius, kuris atsirastų spontaniškai, be svetimų įtakų, pats iš savęs.

Graikai pasisavino architektūrinius motyvus iš

Azijos, romėnai iš graikų, prancūzai iš Romos. Rytų Europa pasiskolino juos iš Vakarų, Vakarai vėl iš Rytų ir taip toliau.

Įtakų, veikusių Egipto kultūros kūrimosi laikotarpi, šaltiniai mums nėra aiškūs, — juos slepia daugelio amžių nepermatoma uždanga. Tačiau sunku būtų su tikti, kad Egipto kultūra būtų atsiradusi be pašalinių veiksnių. Ją pasiekė įtaka tų tautų, su kuriomis anų laikų Nilo deltos gyventojai palaikė santykius.

Šis stebūklingas įtakų tinklas riša visas pasaulio tautas ir sudaro vieną žavingiausių architektūrinio meno bruožų.

Visa tai, kas čia apie architektūrą suminėta, taip pat liečia ir kiekvieną meno sritį.

TAUTINIO STILIAUS SĄVOKA

Kiekvienas architektūros stilius yra tautinis plačiaja ar siaurąja prasme. Skirtumas yra tik toks, kad vieni tų tautinių stilių, — ar istorinių sąlygų, ar tautos išugdyto genijaus bei tautos geniališko dėka, — paplito plačiai po pasaulį (klasiniai arba didieji stiliai), o kiti — pasiliko toliau vystytis savoje apylinkėje (tautiniai arba regionaliniai architektūros stiliai).

Ir vienu ir kitu atveju architektūra nepasilieka vietoje, bet vystosi toliau, skleidžia savąją ir priima svetimas įtakas. Taip susidaro istoriniai architektūros stiliai.

Kiekvienas architektūros stilius yra istorinis, nes kiekvienas stilius savo formos vystymosi stadijoje užima atitinkamą vietą laiko atžvilgiu. Betgi, žodį „istorinis“ įprasta vartoti tuomet kai stilius yra padaręs

žymesnę įtaką ir savo įtaka reiškėsi ilgenį laikotarpį, kaip pav., — gotika, renesansas, barokas ir kiti.

Architektūra reiškiasi įvairiose gyvenimo srityse: militarinėje, religinėje, pramonės, žemės ūkio; mieste ir kaime. Tokiu būdu susidaro architektūros stiliai, kurie (nenūstodami būti nei tautiniais, nei istoriniais, nei klasiniais) yra dar vadinami savo srities pavadinimais, būtent: militarinis, religinis, miesto ir, pagaliau, kaimo arba kaip dažniausiai sakoma, liaudies stilius.

Labai trumpai apžvelgęs šią plačią temą — pačią architektūros stilių esmę — pasistengsiu perkelti tas pačias sąvokas kalbant apie Lietuvos architektūros stilius.

LIETUVOS ARCHITEKTŪROS STILIAI

Kaipgi yra pas mus?

Aišku — Lietuvoje, kaip ir beveik visuose kraštuose, randame visus anksčiau suminėtus architektūros stilius.

Turime istorinės architektūros paminklus: gotiką, renesansą, baroką, rokoko ir kitus. Turime, be to, savo moderniąją Nepriklausomybės laikotarpyje sukurtą architektūrą.

Turime taip pat savo militarinę architektūrą, kuriai atstovauja Trakų, Vilniaus, Kauno, Geldgaudų ir kitos

pilis, kurios savo mūrais puošia Lietuvos kalvas ar upių ir ežerų krantus.

Turime labai turtingą ir įvairią religinę architektūrą su šimtais bažnyčių, koplyčių, sinagogų ir vienuolynų.

Turime savus pilnus architektūrinių lobių miestus, kurie baltais mūrais šviečia, rusvomis pažaliavusiomis čerpėmis dengti. Svetingi savo arkomis ir vartų skliautais senamiesčiai turi tiek ramaus, saulėto grožio.

Ir pagaliau — turime savojo kaimo, liaudies archi-

tektūrą, kurią atstovauja nesuskaitoma daugybė šiaudinių pastogių, koplytėlių, kryžių ir bažnytėlių, kurios taip puikiai derinasi su Lietuvos miškais, ežerais, upėmis ir berželiais.

„Visi šie architektūriniai stiliai, kas priešinga daugelio nuomonei, yra lygiai taip pat tautiniai, lygiai taip pat lietuviški.

Bet štai, mūsų visuomenėje įsivyravo nuomonė, kad vienintelis lietuviškosios architektūros stiliaus šaltinis yra kaimas ir vienintelis architektūros lietuviškumo požymis yra liaudies motyvai — tulpės, tautinės juostos ir arkliukai ant stogo kraigo. Ši nuomonė atrodo tiek tvirta, kad net mūsų Universiteto architektūros skyriuje skaitomame kurse — „Tautiniai elementai architektūroje“ buvo kalbama tik apie seklyčias, klėtis ir jaujas.

Panašios galvosenos priežastis yra aiški — pačios mūsų visuomenės šaknys yra liaudyje, jos ryšiai su miestais neseni ir dar netvirti. Štai kodėl lietuvių širdžiai malonesnė šiaudinė pastogė, negu miestų mūrai ar dvarai.

Bet štai Lietuvos miestai išaugo dvigubai, atsirado jauna pramonė, išaugo mokyklos, muziejai, ligoninės ir teatrai. Štai gimė ir užaugo lietuvių karta nebe šiaudinėje pastogėje, bet savuose miestuose. Pulkai moterų ir vyrų paliko kaimą ir traukė baltųjų barokinių bokštų, rūkstančių kaminų link.

Turime ne tik išmokti mylėti mūsų miestus, bet mūsų pareiga tą meilę skiepyti jaunajai kartai. Jei ir ne dėl jų lietuviškumo, tai bent dėl jų grožio, kuris taip mažai buvo vertinamas.

Laikas jau būtų pakeisti senąją nuomonę apie architektūros lietuviškumą, — juo labiau, kad ši nuomonė, be kitų, turi ypač vieną blogą pusę bei dėl to gautas blogas pasekmes, būtent — jos sukeltas abejingumas liūdnei atsiliepię daugybei vertingiausių istorinių paminklų, kurių tik griuvėsiai teliko.

Aš nenoriu čia kalbėti apie pasiūlymus, kuriant tautinę architektūrą, jos lietuviškumui pabrėžti, jog reikia vartoti ornamentų vietoje Gedimino stulpus, Vyties Kryžius arba kitus heraldinius ženklus. Panašų architektūros supratimą sutinkame nebent Sovietų Rusijoje, kur pastatai, kokio stiliaus ar paskirties bebūtų, yra apkraunami kūjais, piaušuvais ir žvaigždėmis.

Jei panašios pažiūros į mūsų architektūrą liestų tik jos praeities vertinimą, nebūtų pagrindo jomis ypatingai rūpintis. Istorija, ar šiaip ar taip, yra mokslas, remiamas faktais, bet jos visuma yra daugiau ar mažiau fantazijos padaras, — kuri (pagal politinį, religinį ar nacionalinį reikalą) vaizduoja praeitį vienaip ar kitaip. Taip pat, kaip parodė paskutinis architektūros konkursas, stengiamasi tuo paveikti būsimąją Lietuvos statybą. Štai kodėl į tai tenka žiūrėti daug rimčiau.

Toliau pasistengsiu trumpai aptarti Lietuvos architektūros stilius.

Pirmoji ir seniausioji pas mus sutinkama architektūrinė forma, neskaitant dar senesnės, priešistorinės architektūros likučių, yra gotika. Gal viename ar kitime pastate ir įžiūrime Romanų architektūros bruožų bet tai, mano nuomone, be didelio pagrindo.

Gotiškoji architektūra Lietuvoje paplito XV amžiuje kartu su krikščionyste, tai yra tuo laiku, kuomet Vakarų

Europoje gotika pradėjo užleisti vietą ankstyvajam renesansui.

Ši architektūros forma nepadarė didesnės „karjeros“ mūsų krašte. Iš to laikotarpio paliko mums viena kita bažnyčia, vienas kitas senamiesčio mūras ir kelios pilys. Ar gotika padarė įtakos ano meto mūsų liaudies kūrybai, sunku į tai atsakyti. Šiandien bent mūsų liaudies mene gotiškų elementų nematyti. Jei ir pasitaikytų vienas kitas, tai greičiau tik XIX amžiuje, neogotinių bažnyčių ar iš Vokietijos ir Čekoslovakijos gabenamų neogotiškų devocionalų įtakos dėka.

Kodel gotinė architektūra Lietuvoje neprigijo? Aš nesutikčiau su nuomone, jog dėl to, kad gotika nesiderina su mūsų gamta. Manau, kad priežastys yra kelios, bet svarbiausioji yra ši: gotika, kaip ir dauguma kitų architektūrinių įtakų, atkeliavo pas mus bažnytinės architektūros pavidale. Tuo metu mūsų liaudžiai krikščionybė buvo svetima, nuo jos kratėsi ir pasyviai kovojo dar ilgus metus, jei ne šimtmečius. Suprantama tad, kad naujojo kulto simboliai, naujų religinių pastatų ornamentika nebeprigijo ne tik liaudyje, bet iš viso nebuvo populiarai.

Tik vėliau, stiprėjant krikščioniškajai įtakai, stiprėjo daugiausiai per bažnyčias plintančios iš svetur kultūrinės įtakos. Ir štai kodėl taip gausu Lietuvos žemėje renesanso, baroko ir rokoko architektūrinių grožybių.

O liaudis mokėsi ir sekė paskui. Kiekviena bažnyčia, kiekvienas vienuolynas, kiekvienas dvaro rūmai buvo architektūros mokykla. Prie jų statybos dirbo ir mokėsi daugybė mūrinių, skulptorių, tapytojų ir dailidžių, kurie pamatytą ir išmoktą amatą nešė vis giliau ir giliau į mūsų kraštą. Nors ir daugelio mūsų praeities pastatų sumanytojais buvo svetimtaučiai architektai, bet jiems pastačius didingą pastatą, apylinkėje tuo pavyzdžiu statėsi kiti, ir jau šių pastatų projektuotojais buvo tikri lietuviai — meisteriai, dirbę prie anų statybos.

Tokiu būdu atsirado mūsų liaudyje daugybė ornamentų. Taip atsirado langų papuošimai, kurie tebėra klasiškojo frontono ir polangio barokinės formos interpretacija.

Per drąsu būtų teigti, kad šiuose ornamentuose nėra dar senesnio mūsų liaudies iš prosenių paveldėto dekoratyvinio elemento, — elemento, kuris pinasi į praeities šešėliuose paskendusį įtakų tinklą. Aišku tik, kad pati virš lango ir po langų dedamo ornamentu idėja, taip pat ir stambioji ornamentu forma, yra barokinė.

Medžio architektūra tokia pavidale, kaip ji yra mūsųose, neturi jokio logiško pagrindo. Antra — pačių ornamentų detalės yra svetimos medžio technikai ir, manau, tas turėjo ateiti iš akmens ar tinko architektūros.

Lietuviškas kaimo namas yra logiškas, gražus ir paprastas. Jame dominuoja storas, šiltas, pažaliavęs samanotas šiaudinis stogas. Lietuviško kaimo namo čia neaprašinėsiu, nes jis mums visiems yra gerai žinomas. Jis yra gražus giliu romantišku grožiu ir amžių liaudies patyrimo logika. Tokia namo forma nėra kieno nors išgalvota, tai nėra žmogaus kūrinys, tai yra daugelio kartų kolektyvus darbas, kur kiekviena statytojų karta įnešė truputį savo, naudodamasi tėvų patyrimais. Toks namas yra suaugęs su aplinkuma, su vasaros žaluma, rudens turtingumu ir žiemos baltumu.

Jis žaliuoja ir žydi kartu su sodais ir sodeliais.

Ir štai atsiranda žmonių, kurie norėtų mūsų kaimo namą perkelti į miestą, pastatyti iš plytų, uždėti jam reikiantį būtinai raudonų čerpių stogą, iškirsti didelius trijų stiklų langus ir pridurti didelę betoninę verandą. Liaudies stiliaus renesanso šalininkai palieka tik simbolinius arkliukus!

Reikėjo, kad vokiečių Thomas Mann suprastų lietuviško namo grožį ir pasistatytų jį sau tokį, koks jis yra Nidoje. Mūsų kurortai mūsiškių buvo užstatomi „dačiomis“, o Sventosios uosto žvejų kolonija turėjo „siedlungo“ pavidalą.

O jei pas mus taip gausu įvairių istorinių stilių pavyzdžių ir jei tie pavyzdžiai atstovauja visokeriopos paskirties architektūrą — tiek kaimo, tiek ir miesto, — tai kodėl gi tautinės lietuviškosios architektūros reprezentavimo monopolį turi tik vienintelė liaudies,

kaimo architektūra? Kodėl manoma, kad, bažnyčios, senamiesčiai ir dvarai yra svetimi, — kad negali atstovauti mūsų architektūros ir negali įkvėpti būsimųjų Lietuvos architektų kūrybos?

Čia, grįžtant prie anksčiau pasakytos minties, kartoju — kad ir svetimos kilmės meno veikalai, sukurti kuriam nors krašte, įgyja to krašto charakteringuosius bruožus ir pasilieka tautos nuosavybę. Pasaulis yra turtiinga kultūrinio aktyvumo rinka, kurioje kiekviena tauta iš daugybės sukrautų turtų pagal savo išgales pasirenka spalvas, medžiagas bei formas, kurios jai tinka. Iš šitų pasirinktų formų tauta audžia savo meną.

Lietuvoje lietuvių pirkdavosi medžiagas įsė pačiose krautuose, kaip ir kitos kitatautės moterys, — vis dėlto lietuvių pasirinkdavo kitas medžiagas bei spalvas ir jas derindavo kitaip negu vietinė čigonė ar rusė.

ATEITIES LIETUVIŠKOSIOS ARCHITEKTŪROS KŪRIMO KLAUSIMAS

Dabar noriu paliesti esminį klausimą, būtent — ateities lietuviškosios architektūros stiliaus kūrimą.

Paprastai naujo architektūros stiliaus atsiradimas turi atitinkamą pereinamąjį laikotarpį, kur naujos architektūros formos po truputį derinamos prie senais papročiais statytų pastatų ir tik palaipsniui naujoji architektūra skverbiasi į pačią pastato esmę, į jo planą ir konstrukciją.

Šis pereinamasis laikotarpis kitose meno srityse, kaip pav. — literatūroje, muzikoje ar tapyboje, yra žymiai trumpesnis. Tose srityse naujos kryptys pasireiškia daug anksčiau ir daug ilgiau negu architektūroje. Priežastys aiškios.

Tokį pereinamąjį laikotarpį gyvename ir mes. Tiksliau sakant, tokį laikotarpį, tokį ryšį tarp praeities ir dabarties stengiamės sukurti ir mes. Aš noriu pabrėžti skirtumą: tautose, kurios gyveno normalų ramų gyvenimą, šis ryšys atsirasdavo savaime, nes kultūrinio aktyvumo grandis ten niekuomet nenutrūkdavo. Tuo tarpu pas mus ši grandis buvo nutraukta ir abu jos galai yra per toli vienas nuo kito.

Kodėl?

Tik dėl to, kad norima atmesti ilgą mūsų praeities laiko tarpą ir dėl to, kad architektūra norima surišti miestą su kaimu.

Ši klaidinga pažiūra buvo reiškiamą dažnai, ją užakcentavo paskutinis, jau čia Vokietijoje skelbtas, architektūros konkursas.

Man atrodo, kad negalima žiūrėti į architektūrą taip, kaip žiūrima į tautinius rūbus. Tarp pastato ir moteriškos suknelės labai didelis skirtumas, kad nors ir kainos atžvilgiu. Galima sugalvoti kostiumus, kurie tinka tik scenoje. Namuose žmogus gyvena ne tik tautinių švenčių metu.

Architektūra plačiąja prasme yra taikomas menas ir, visų pirma, turi pateisinti logiką ir praktiškus reikalavimus.

Ko turime siekti kuriant naują architektūrą?

Stenkimės, kad ji būtų logiška.

Stenkimės, kad ji būtų tinkama savo paskirčiai.

Stenkimės, kad ji būtų estetiška.

Stenkimės lavinti mūsų visuomenėje architektūrinį supratimą ir estetiką, nes nuo mūsų visuomenės priklauso mūsų kūrybos galimūnai.

Atsiminkime, kad visi tie pastatai, kuriuos statėme ar statysime Lietuvoje, sudarys XX amžiaus lietuviškąją architektūrą ir kad vertins ją būsimosios kartos.

Stenkimės, kad mūsų architektūra būtų tobula, o lietuviška ji bus ir be mūsų pastangų.

(Iš "Technikos Pasaulio" nr. 2, Wuerzburg—Schweinfurt, 1948)

KRONIKA

Š. m. gegužės 20 d. Chicagoje įvyko ALIAS Chicago sk. Architektų Sekcijos ir Technikos Žodžio Redakcijos bendras pasitarimas Jaunimo Kongrese rengiamos architektūros parodos reikalu. Pranešimus padarė sekcijos vadovas arch. A. Kerelis, parodos rengimo Komisijos pirm. arch. L. Stankaitis ir Technikos Žodžio architektūrinio numerio išleidimo reikalu G. J. Lazauskas.

● ALIAS Bostono sk. pastaraisiais metais, dėl jų mirties, nustojo įžymiųjų architektų: Adomavičiaus ir Kriščiukaičio. Arch. Okunis išsikėlė į New Yorką. Iš jaunimo architektūrą studijuoja Manomaitis ir Žygas.

● Kanadoje — Toronte gyvena architektai A. Banelis, dr. A. Kulpavičius, V. Kvedaras, V. Liačas, V. Petruelis, A. Šalkauskis ir D. Šalkauskaitė-Lačienė. Montrealyje — arch. P. V. Zubas.

ARCHITEKTŪRA — NE VISŲ PASTEBIMAS MENAS

Arch. ALBERTAS KERELIS

Šių dienų architektai yra labai jautrūs faktui, kad žmonės nemato architektūros kaip tokios, nors jie ir kasdien susiduria su ja. Žmonės domisi tapyba, muzika, skulptūra ir literatūra, bet ne architektūra. Dažnai tenka skaityti ir dalyvauti įvairiuose suėjimuose, kur diskutuojama ir kalbama apie abstraktą-ekspresionizmą, o vėliau ir apie skulptūrą ar naują baletą išraišką. Bet kaip tik tema pakrypsta apie architektūrą, gali girdėti adatą krintant žemėn, nežinomi net pačių garsiųjų architektų vardai, jau nekalbant apie menkiausią kritišką įvertinimą, kaip kitų meno šakų.

Jei taip yra mūsų intelektualų tarpe, tai biznierių ir eilinių piliečių šį vardą "architektūra" visai net nepamini.

Atrodo, kad šių dienų architektūros supratimas ribojasi taip:

1. Architektas yra žmogus, kuris braižo planus. (Tai yra išgąstinga, bet tiesa, kad kai kurie žino, bent tai, ką architektai daro). Rašytojas rašo, tapytojas tapo, šokėjas repetuoja ir šoka. Tačiau, koks yra architekto kūrimo procesas, meninis ir techniškasis — ir kokios yra jo profesinės pareigos?

2. Architektūra yra praeitis su palikimais, kaip Partenono, gotiškos katedros ir kitų paminklų.

3. Architektūra gali būti praplėsta, įjungiant kai kurias bažnyčias, imituojančias gotiką; rotušę, imituojančią romanišką stilių. Tai yra žinoma architektūroje kaip "stiliai". Baigęs kolegiją studentas didžiuojasi galįs juos atskirti.

4. Žinomas naujas "Stilius", kaip "moderni architektūra", pasireiškusi paskutiniame dešimtmetyje, kaip pvz. — nauji dangorėžiai, mokyklos, nauji prekybos centrai su visomis krautuvėmis. Žmonės neapsiranta su ta mintimi, kad tai yra architektūra. Liūdna, bet toks yra šių dienų architektūros supratimas.

Viena iš priežasčių, be abejo, yra, kad tradicinės architektūros apraiškos taip greitai pasikeitė antroje šimtmečio pusėje, jog net patys architektai buvo suklaidinti, nekalbant jau apie plačiosios visuomenės šių apraiškų sekimą.

Antroji priežastis — anksčiau architektūra buvo, kaip menas, nukreipta paminkliniams pastatams bei turtuolių namams ir institucijoms. Šių dienų architektūra turėtų būti visų supras-ta.

Trečioji galima priežastis yra ta, kad patys architektai dar neseniai laikais nė nebاندė paaiškinti visuomenei, ką jie daro ir kodėl taip daro?

Dažnu atveju žmonės į architektą taip kreipiasi: "Prašau suprojektuoti man gyvenamą namą." Vien iš tokio posakio galima spręsti, kad tai nebus architektūriškai pasisekusi problema. Kada architektui pasakoma: "Aš turiu sklypą ant kalnelio, apaugusio medžiais, mano biudžetas yra ribotas, turiu šešių asmenų šeimą, mūsų namai dažnai lankomi svečių ir t.t. Iš tokių pateiktų faktų gali išplaukti daug geriau architektūriniai išspręstas kūrinys. Architektūra yra duotų faktų ir reikalavimų išsprendimas.

Kuriamasis segmentas šioje profesijoje tik neseniai išėjo viešumon iš introspektyvaus avant garde jausmo — jūs nenorite manęs su-prasti, aš nebandysiu savęs aiškinti.

Kita galima priežastis yra visuomenės nerū-pestingumas ar architektūros visiškai bloga in-terpretacija, dėl dominuojančios blogos archi-tekūros, kuri mus šiandien supa, ar tai užsili-kusi iš praeitos kartos ar iš šių laikų artimesnio laikotarpio. Ne tik blogai suprojektuoti pastatai yra statomi tuzinais, bet ir architektūros mėgė-jai projektuoja ir stato juos blogose, neparink-tose vietose. Statybininkai projektuoja ir stato, inžinieriai projektuoja ir stato įstaigų ir įmonių pastatus, namų dekoratoriai, mėgėjai su "lepiu skoniu", projektuoja įvairių pastatų vidų visai neatsižvelgdami į namo išorę.

Paskutinė ir gal pati svarbiausia priežastis: žmonės nežiūri ir nemato architektūros kritiškai, nes architektūra, kaip meno šaka, yra sunki ir sudėtinga. Pvz., kai aš pajuntu, kad esu diskusijose įsivėlęs į aukštosios matematikos filo-sofiją, bandau sustoti ir ieškoti temos pagal sa-vo intelektualinius sugebėjimus. Manau, kad ir kiekvienas diskusijose ieško temos pagal savo

srities intelektualinius sugebėjimus.

Architektūrai, pavyzdžiui, yra būdingas erdvės apipavidalinimas. Ar kiekvienas su tuo sutiks ar ne, bet tai yra vienintelis kelias architektūros meno supratimui, ir negali būti jokios abejonės, kad erdvės apipavidalinimo kokybė šiame mene yra svarbu. Nepajėgiam kritikui tai yra subtilus dalykas.

Dažniausiai tai yra nematoma, nepastebima ir todėl neišgyvenama sensacija. Žmogus, pastebėjęs pastatą, jį mato kaip bloką (keturkampį pavidalą), matomą iš išorės, bet ne kaip erdvės architektūrinį apipavidalinimą. Taip pat yra subtilūs architektūriniai pojūčiai, kurie išgyvenami spalvos, medžiagos, šviesų, ornamentų ir kt. panaudojimu (pvz. metalo blizgėjimas, fontanas, kontrastas tarp lenktos ir tiesios linijos).

Kitos meno šakos taip pat turi technikos ir pujųčių pradą, ką nuoseklus stebėtojas gali išmokti pamatyti ir kritiškai įvertinti.

Ar negali taip pat būti ir architektūroje? Esu tikras, kad taip gali būti. Tačiau noriu kaip tik pabrėžti, kad iki šiol taip nebuvo. Aišku, sunku objektyviai šių dienų architektūrą įvertinti, kadangi mes turime labai mažai literatūros šioje srityje, kuri būtų prieinama kiekvienam. Daugumas knygų bei profesinių žurnalų straipsnių yra taikoma šios srities profesionalams. O žmogus, statydamas namą, turėtų vis dėlto pirmiau pasitarti su architektu, nes tai yra jo ar jo šeimos ateities gyvenimas, kurį jis turės praleisti arba gerai išplanuotame, arba be jokio plano pastatytame name.

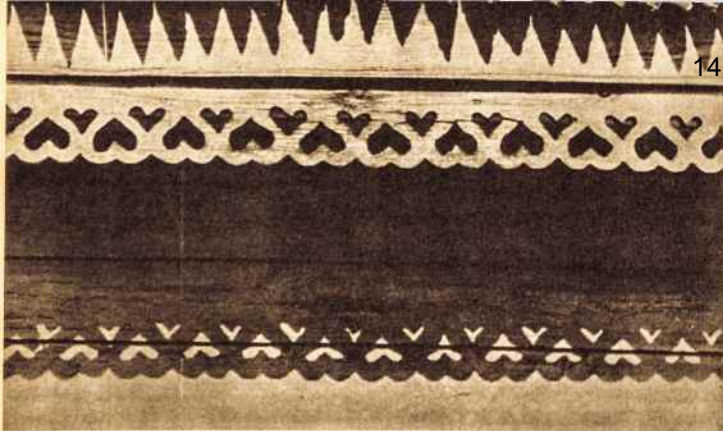
SENOJO LIETUVIŲ KAIMO TROBESIŲ PUOŠMENYS

Dr. Inž. JURGIS GIMBUTAS

Iki XX a. pradžios lietuvių kaimo trobesiai klestėjo įvairiomis ir raiškiomis formomis. Skirtinguose jų tipuose sluoksniuojasi universalios techniškos priemonės su lokaliniais ypatumais. Kai kur pasireiškia kaimyninių tautų kultūrų ženklai. Senųjų etninių požymių tarptautinis susimaišymas yra natūralus civilizuotųjų tautų architektūroje. Kaip tik Lietuvoje pastaraisiais šimtmečiais vyko stiprių ir ekspansyvių kaimynų reikalų susikirtimai, o ir patys lietuviai ne vieną tūkstantį metų santykiavo, prekiaavo ir kariavo su kaimynais ir tolimesniais kraštais. Lietuvių sodybos ir namai, pagal savo pobūdį, priskiriamos vidurio Europos juostai, šiaurėje siekiančiai Švediją ir Suomiją, rytuose apimančiai Gudus, Lenkiją, Ukrainą, Karpatų dalį ir pietuose — įsiremiančiai į rytines Alpes, Austrijoje. Vakarų Europos griaučinės konstrukcijos namas su tvartu siekia Mažąją Lietuvą ir ten gana ryškiai parodo XVII—XVIII a. lietuvių etnografines ribas. Tatai parodyta 1908 m. paskelbtame W. Pesslerio žemėlapyje, pagal kurį lietuviškasis namų ir kiemų tipas siekia Rytprūsiose į pietus nuo Priegliaus upės. Tokio aiškaus etninio skirtumo tarp lietuvių ir kaimynų nematyti Lietuvos pietinių, rytinių ir šiaurinių pakraščių kaimo statyboje.

Nereikia stebėtis, kad tose paprastose žemdirbių sodybose ir bažnytkaimiuose randama gana komplikotos architektūros, ornamentikos ir konstrukcijos apraiškų. Tai yra ilgo laikotarpio lietuvių žemdirbių kūrybos rezultatas, susikertant ūkiniams reikalavimams su konservatyviškumu, ir vietinėms tradicijoms su svetimomis miestų ir dvarų įtakomis.

Architektūrinių formų meniškuosius pradus papildė puošmenys, arba ornamentai. Stogo pakraščiai išbaigiami lentomis su išpiaustinėtais raštais (ažurais). Naudojami geometriniai tiesių linijų ar kreivių ritmiški ornamentai, gėlių (lelijų) ar lapelių siluetai, širdelių eilės. Puošniais karnizais, vad. stoginėliais, atribojami namo skliautai (frontonai) nuo sienų, ir papuošiamas prieangių viršus. Stogo galuose, ant čiukuro ar skliauto viršuje, sukryžiuotos lentos (vėtrinės) dažnai užbaigiamos žirgeliais arba lėkiais, vaizduojančiais arklių galvas, paukščių, ožių, avinų, jaučio ragų profilius. Lėkiai naudojami namuose, klėtyse, tvartuose, kartais ir daržinėse. Sudėtingesnių žirgelių gausiai užtinkama Maž. Lietuvoje ir Žemaitijos pajūryje, kur arkliukai kombinuojami su gėlėmis ir paukščiukais. Aukštaitijoje dažniau matyti paprastesni ragų ar iš-

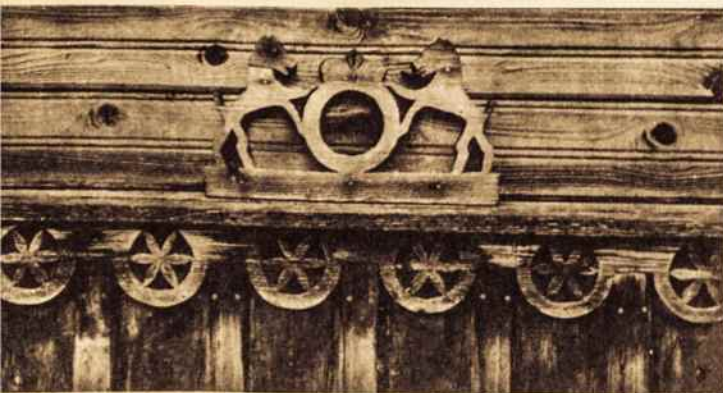


1 pav. Stoginuko piaustiniai. Švenčionių aps., Ceikinių kaimas.

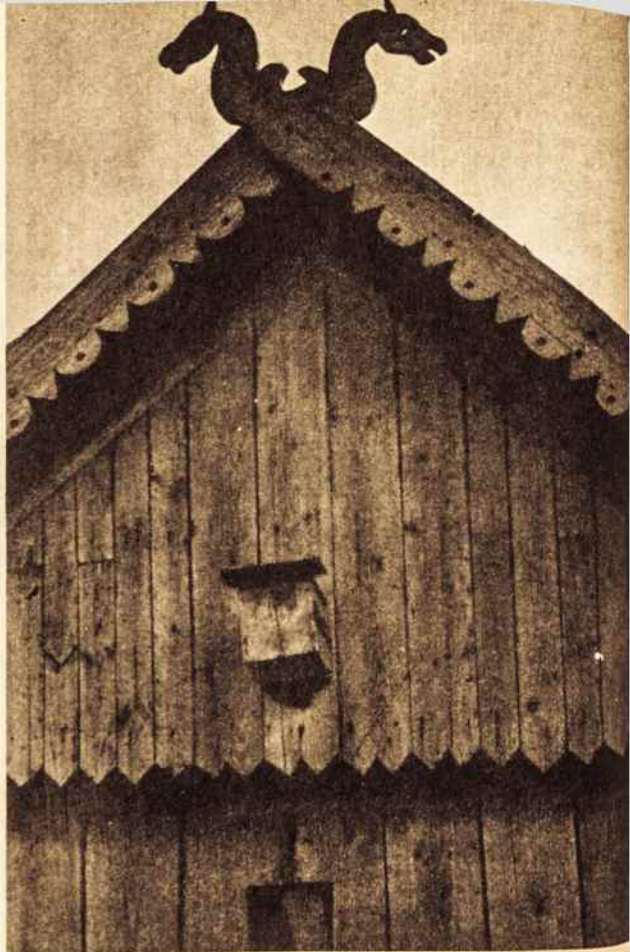
lenkto medžio formos lėkiai, ir tai ne ant pirklių, bet ant ūkinių trobesių. Žirgeliai turi ryšį su senuoju lietuvių tikėjimu. Tikėta, kad arkleliai ar gaidukai ant stogo apsaugą namus nuo visokio blogio. Arklių siluetas liaudies mene yra labai senos kilmės. Š. Europos mene arklio motyvas pasirodo apie 3000 pr. Kr. ir išliko iki mūsų laikų. Jaučio, ožio ir avino motyvas gali būti dar senesnis už arklių ir siekia žemdirbystės bei gyvulių auginimo pradžia.

Profiliuotieji, iš lauko matomi lubų sijų galai ir simetriškai aptašyti iškištinių sąsparų sienojai taip pat papildo trobesio puošmenis. Senosios statybos klėtyse pasitaiko užtikti šešiabriaunių sąsparų (Utenos — Zarasų aps.). Tai ypatingai gražus senosios baltiškosios medžio technikos pavyzdys. Lygiųjų sąsparų kertės kartais apkalamos reljefiškai išdrožtomis lentomis su gėlių ornamentais. Kitas kerčių puošimas yra nudažytos žvaigždutės ar gėlės sienojų galuose. (Žr. „Sienų puošmenys lietuvių kaime“, Technikos Žodis 1957 m. Nr. 1).

Namų ir klėčių durys dažniausiai būna suleistos ir sukaltos iš dviejų lentų sluoksnių



2 pav. Pirkios sienos detalė: Šiaulių aps., Jonišio miestelis.



3 pav. Stogo vėtrinės ir žirgeliai. Šiaulių aps., Pelešiškių kaimas.

(vad. pamuštinės durys). Priekinės lentos sudedamos įstrižai, eglute arba rombais. Jų vidury dar būna saulutė arba šešiakampės žvaigždutės išpiova. Duris puošia dekoratyviškos kalvių rankų darbo geležinės kengės, vyriai ir spynų apkaustymai. Fasadinės durys dažnai esti spalvingai nudažytos: baltai ir mėlynai, kartais raudonai ar rudai. Namų ir klėčių durų rombų lentelės dažomos pakaitomis dviem spalvomis. Rečiau pasitaikydavo dažytų klėčių stulpelių (turtingesniuose š. Lietuvos ūkiuose). Iš vidaus dažydavo langus ir duris baltai arba tos pačios spalvos, kaip ir iš lauko.

Langai iš lauko pusės aprėminti lentų apvais. Viršutinės prikaltės, arba antlangiai, esti išpiaustinės geometriniais raštais, stilizuotais augmenijos ar gyvūnijos pavidalų ornamentais. Neretai antlangiuose vyrauja klasikinio ar barokinio stiliaus motyvai, kuriuos atsinešė miesčioniškosios technikos išmokę staliai. Kaimiškojo meno gyvūnijos motyvai antlangiuose gali būti kilę iš prieškrikščioniškojo tikėjimo simbolikos, kaip ir stogų arkleliai. Žemaičiuose kaip tik dažniau ornamentuojama tik viršuti-

nė lango prikaltė. Rytų Lietuvoje, gal būt dėl artimesnio ryšio su slavais, langų apvadų kiauropiūviai išpiaustymai yra gausesni ir daugiau susmulkinti, kartais net panašūs į mezginius. Dažnai puošiama ir išorinė palangės lenta, kartais tik ji viena, o antlangis lieka be puošmenų. Jis mažiau ir matomas po žemai nuleistomis paražėmis. Langų šoninės prikaltės būna išpiaustinėtos, jei nėra langinių. Jei pagrindiniai langai ne visada puošiami, tai mažieji langeliai šalia durų, stogo skliautuose ar klėtyse jau vien savo forma yra dekoratyvūs: naudojamas kvadratas, rombas, apskritimas ar puslankis. Tie langeliai apvedami vienodomis profiliuotomis prikaltėmis aplinkui. Kartais vieton mažojo langelio sienoje išpauinama kryžminės ar šešiakampės žvaigždės skylė ir paliekama be jokių apvadų.

Langinės, tos išorinės langų duralės, nedažnai sutinkamos Lietuvos kaimo namuose, bet jos visada puošiamos: nudažomos ar reljefiškai išdrožiamos, panašiai, kaip kaimiškos spintos ar skrynios. Mėgstami vaizduoti gėlių vazonai, arba išpauinamos mėnulio pavidalo skylės šviesai įleisti. Langinių lentelės gali būti suleistos įkypai, sudarant eglutės ar rombinį raštą, panašiai kaip ir durų. Smulkiąjai architektūrai dar priskiriami aviliai ir šunų namečiai, kurie neretai papuošiami piaustiniais ir nudažomi.

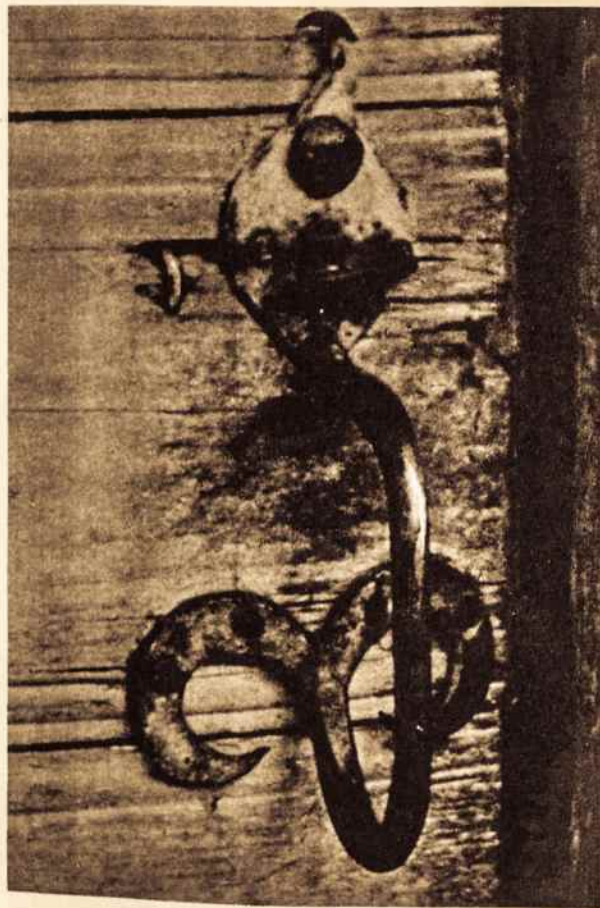
Įdomiausia ir, tur būt gražiausia dekoratyvinė lietuvių architektūros dalis yra prieklėtis, dar vad. priesvirniu. Tai yra klėties priedangis jos galiniame arba šoniniame fasade. Jis užima visą pastato plotį arba ilgį, uždengtas pagrindinio stogo pratęsimu, nelaužant jo plokštumų ir nekeičiant simetrijos apie išilginę ašį. Jo stogo kraštą remia dvi, keturios ar daugiau kolonų. Jei prieklėtis yra trobesio gale, tai drauge su trikampiu stogo frontonu (vertikaliniu skliautu) jo 2 ar 4 kolonos sudaro klasikinį kaimo architektūros fasadą. Visi klėties puošmenys sukonzentruoti kolonų apipavidalinime ir kartais viršutinio sienų vainiko pratęstų sijų profiliuose. Nors tos kolonos remia didelę stogo dalį, jos atrodo grakščios ir lengvos. Tą įspūdį dar papildo arkos formos įvedimas į remiamųjų sijų vainiką. Tai yra lengvai išgaubti lankai, išdrožti sijų apačioje. Arka retas dalykas mediniuose trobesiuose, tik jų dar pasitaiko namų ir klėčių durų angose. Daugelis prieklėčių turi neprofiluotas tiesias architektūrinis sijas.



4 pav. Pirkios kertės puošmens. Kauno aps., Skarulių bažnytkaimis

5 pav. Klėties durys ir lieknos kolonėlės. Panevėžio aps., Kuosėnų kaimas.

Prieklėčio kolonos esti lygios, apvalaus arba keturkampio skerspūvio. Rūpestingai išbaigtų klėčių kolonos puošiamos piaustiniais. Čia kaimo dailidė parodo savo menišką nuojautą, perdaug nesusmulkindamas pačių kolonų ir



6 pav. Durų rankena. Rokiškio aps., Naivių kaimas.

išlaikydamos medžio konstrukcijai tinkamas proporcijas. Paprasčiausias kolonos ornamentas yra nežymi išpiova ties aukščio viduriu. Turtingiau ornamentuota kolona turi daugiau išdrožų ir padalijama nevienodais santykiais į kintamo skerspiūvio sekcijas. To paties prieklėčio kolonos yra vienodos, suteikiančios fasadui ramų ritmą. Nenusižengiant konstrukcijos logikai, prieklėčio kolonos yra vientisos, o ne sudurstytos iš kelių dalių. Joms puošti naudojami paprasti dailidės įrankiai: kirvis, kaltas, skaptukas. Mechaninis tekinimas nebuvo naudojamas. Tipiški plastiniai lietuviškų kolonų elementai yra sąsmaukos, rutuliukai, romboidai. Jie išdrožiami kolonos aukščio viduryje, simetriškai apie horizontaliąją ašį. Kartais tie piauštiniai pakartojami taip, kad visa kolona padalijama į penkias dalis.

Centrinės kolonos dalies užakcentavimas ornamentu lietuviškame prieklėtyje yra būdingas senajai Š. Europos architektūrai nuo viduramžių, o gal ir seniau (P. Kundzinš). Istorinių stilių kolonos ornamentuojamos ne ties viduriu, o viršūnėje (galvenoje) ir bazėje.



8 pav. Dažyta langinė. Ukmergės rajone.



7 pav. Langas su reljefiškai piauštytomis langinėmis. Kauno aps., Bubių km.

R. Aukštaičiuose pasitaiko klėčių su balkonais antrajame aukšte. Jie yra labai dekoratyvūs, su baliustrada, sudėta iš profiliuotų statinių arba įstrižinių spyrių. Kartais paties balkono ir nėra, tik frontono plokštuma papuošiama baliusinių eile virš prieklėčio. Dva-



9 pav. Antlangis su paukščiukais. Kėdainių aps., Šaukoto kaimas.

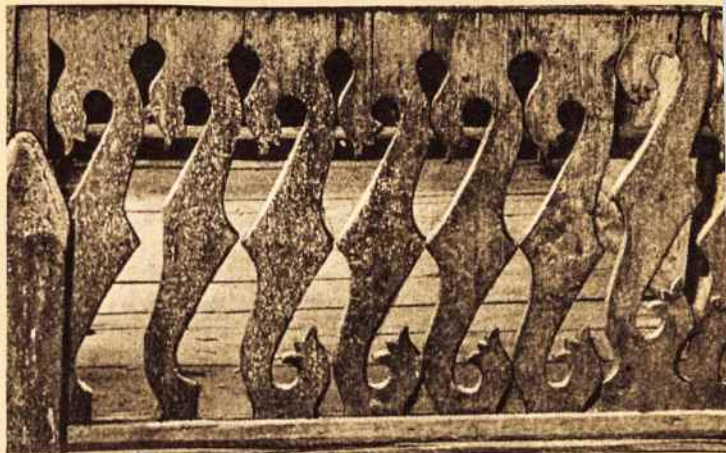


10 pav. Pirkios prieangis. Ukmergės aps., Laičių kaimas.

rų svirnuose dažniau sutinkamas antrasis aukštas su balkonais. Apatinėje prieklėčio dalyje, tarp kolonų, kartais įtvėriama tvorelė — baliustrada su išdrožinėtais ornamentuotų lentelių ar apvaliais statiniais.

Namų fasado dekoratyvinė dalis yra prieangis (gonkos). Jis turi praktišką paskirtį: apsaugo fasado duris nuo kritulių ir suteikia patalpą trumpam poilsiui pavėsyje. Pagal formą, prieangių yra dviejų tipų: su vienašlaičiu arba su dvišlaičiu stogeliu. Pirmųjų yra daugiau Aukštaitijoje. Jų stogelis esti pirkios stogo pratęsimas, arba įjungtas į sieną kiek žemiau, arba į stogo šlaitą aukščiau paražės. Tie trys variantai dar pajvairinami skirtingomis stogelio atramomis: keturios kolonėlės, arba įstriži spyriai, įremti į sieną. Dvišlaičio stogelio prieangių yra visoje Lietuvoje. Jų kriegas statmenas namo fasadui ir įjungiamas į pagrindinį stogą arba į sieną po paražę. Kaip ir prieklėčiuose, prieangiai aptveriami azurine arba ištisine tvorele, arba profiliuotais baliusinais. Didesnieji prieangiai turi įstiklintas sienas ir duris.

Apibendrinant lietuvių kaimo architektūros meninį pobūdį, pabrėžtinai darnumas tarp pagrindinių pastato dalių ir jo dekoratyvinių de-



11 pav. Prieangio tvorelė. Alytaus aps., Stakliškių miestelis.

talių. Puošmenys nenustelbia pastato ir neprikabinami ten, kur jie nebūtų natūraliai suaugę su konstrukcija. Taip stogų žirgeliai atsirado ten, kur reikėjo sudurti čiukuro vėtrines, o langų apvadai ar prikaltės reikalingos jų sandarumui. Prieklėtis ir prieangis ne tik puošia trobesį, bet yra reikalinga durų apsauga nuo žiemos pusnių ir rudens darganų. Ne visų tautų žemdirbiai išugdė tokią architektūrą, kur praktiškieji reikalai ir, palyginti, primityvi technika ne tik nenustelbė meninio prado, bet reikšmingai praturtino tautinį kaimo meną. (Visos nuotraukos imtos iš knygos „Lietuvių liaudies menas: Architektūra“ I t., Vilnius 1957 m. Fotografavimo datos nežinomos; dalis jų daryta prieš 1940 m.)



12 pav. Prieklėčio kolonėlės ir durys. Panevėžio aps., Svydenių kaimas.

NEVYKUSIO PLANAVIMO PAVYZDŽIAI

KANADOJE

P. LELIS

Mums, gal būt, sunku suprasti, kaip Kanados federalinė ir provincijų valdžios, o taip pat ir didieji miestai, mažai skaitosi su pinigais, kurių milijonus surenka iš įvairių mokesčių mokėtojų. Atrodo, kad čia valdžioje niekas nesuka sau galvos apie vadinamą ekonominę politiką ir valstybinį planavimą. Valdžia ir savivaldybės išlaiko pulkus tarnautojų, kurių ne vienas sėdi įstai-gose, tartum, kad tik gauti algas. Antra vertus, įvairios kompanijos, didelės ir mažos, spaudžia žmogų, kuris negali suvesti galo su galu.

Tiesa, tarp federalinės ir provincijų valdžių yra darbo sričių pasiskirstymas ir koordinacinis planavimas, bet jis dažnai šlubuoja — pasitaiko, kad, dėl didelio biurokratizmo, dešinė ranka nežino, ką daro kairė.

Kanados valdžia nėra centralizuota: kiekviena provincija turi savo ministerių kabinetą ir savo naminę politiką. Kanadoje ministerių yra iš viso apie 300, tai ir koordinacija tarp federalinės ir provincijos valdžių nėra lengva. Ypač trūksta tos koordinacijos didelėse susisiekimo kelių statybose, kur, dėl planuotojų neapdairumo, ar trumparegiškumo, nenaudingai išmetami milijonai dolerių.

Vėliau, kai patys planuotojai pamato, kad buvo negerai suplanuota ir daug pinigų be reikalo išleista, tada prasideda kaltinimai ir ieškojimas atpirkimo ožio. Tokių neapdairaus planavimo pavyzdžių turime Toronte.

Prieš keletą metų provincinės valdžios pradėta vykdyti 401 greitkelio praplėtimas iki 16 kelių (lanes) ties Torontu, vad. Toronto By Pass, kur 10 mylių ilgyje buvo pristatyta visas voratinklis privažiuojamų kelių, pervažų, tiltų, kas kainuos iš viso per 60 milijonų dolerių. Prieš dešimtį metų ant to kelio, persikirtimuose su didžiosiomis miesto arterijomis, buvo pastatyti nauji masyvūs tiltai, dabar be jokios atodairos nugriauti ... dėl to, kad jie buvo arba pertrumpi, ar per siauri.

Dešimties metų laikotarpis nėra ilgas ir tokiam laikui lengva numatyti eismo padidėjimą ir taip suplanuoti kelius ir tiltus, kad ateityje juos būtų galima praplauti ir pailginti, negriaunant neseniai statytų. Bet kam čia dėl to galvą kvaršinti, juk reikia rangovams duoti darbo. Be to, kas galėjo numatyti, kad ten (Yorkdale) įsikurs Eatonas?

Neseniai prov. parlamento atst. Ben pasakė savo nuomonę: "Dešimt milijonų išleista privažiavimo keliui, kuris reikalingas tik paukščiams nutūpti, Eatonas gavo, ką norėjo." (Globe & Mail 1966.5.31).

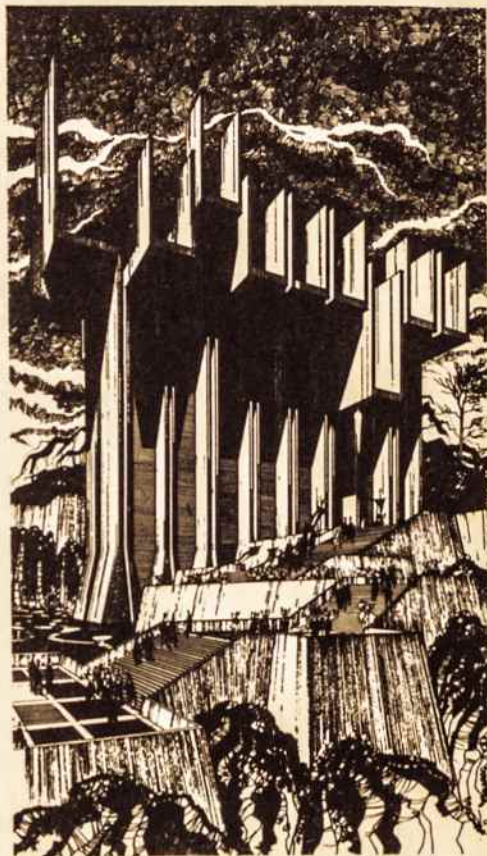
Juk, tiesą sakant, ir Toronto požeminis traukinys ne be Eatono įtakos planuotas, nes, kaip matome, tas traukinys iš visur nuveža keleivius tiesiai į ... Eatono krautuves. Dabar jau rašoma spaudoje, kad požemio atsišakojimas iš Bloor linijos į pietus yra kaip šuniui penkta koja. Jis duoda nuostol.. Dėl to TTC nutarė jo naudojimą sustabdyti šešioms mėnesiams ir pažiūrėti, ar nebus pelningiau, kad keleiviai persėstų susikirtime su Yonge linija, važiuojant į "downtown" (Globe &

Mail 1966.6.1). Bloor požeminis kainavo apie 200 milijonų.

Šiomis dienomis pasirodė nauja statybos "panama". Prieš trejus su puse metų pastatytas per Welland kanalą prie St. Catherines trijų su puse mylių ilgio (įskaitant užvažiavimus) "Dangaus kelias" (Garden City Skyway), kainavęs apie 20 milijonų dolerių, esą jau nebereikalingas. (Apie šią statybą jau rašiau TŽ 1961 m.).

Kelių ministeris MacNaughton pranešė prov. parlamente, kad Federalinė valdžia jau patvirtino nukreipimą Welland kanalo vagos tarp Welland ir Port Calborn ir kad St. Lawrence Jūros Kelio (Seeway) valdyba jau paskelbė žemės nusavinimą, naujas kanalo vagas tarp Ontario ežero ir Thorold. Po nauju kanalu bus visur pastatyti tuneliai, laisvam pravažiavimui (be mokesčio), kol bus pastatytas QEW tunelis ir iškastas kanalas naujoje kryptyje. Skyway tiltas dar bus naudojamas keletą metų, o paskui pasiliks riogsoji, kaip netinkamo planavimo liudininkas. Jo nugriovimas kainuotų vėl milijonus dolerių.

• • • • •



Arch. D. Bitės projektas — Bažnyčia Australijoje, pritaikant prie vietos krašto aplinkumos. Šį projektą išidėjo Armstrong TONE žurnalas, 1965 m.



V.D. Universiteto Klinikų Statybos Komisija 1937 - 40 m. Iš kairės J. Jasiukaitis, A. Novickis, prof. M. Songaila, Estijos atstovas, Pr. Jodelė, prof. V. Lašas, J. Žilink, J. Staniškis.

DIPL. INŽ. JONAS JASIUKAITIS. — ALIAS CHICAGOS SK. ARCHITEKTŲ SEKCIJOS GARBĖS NARYS

Gimė Kaune. Vidurinę mokslą baigė Kaune. Saratove, Rusijoje, pradėtas inžinerijos studijas baigė Lietuvos Universitete 1929 m. dipl. stat. inž. laipsniu. Dirbo Krašto Apsaugos Ministerijoje karo butų valdyboje Projektų vedėju (1922-27) ir Žemės Ūkio Ministerijoje statybos skyriaus vedėju (1927-44). Suprojektavo ir darbus prižiūrėjo Veterinarijos Akademijos ir jų Klinikų (Vilijampolėje) septynių pastatų kompleksą (1935-38). Tada spaudoje buvo rašyta apie tuos pastatus: "Šiame skoningai sukomponuotame bei jo detalėse Jasiukaičiui pavyko surasti daug originalių tik lietuviškai statybai būdingų formų".

1937-40 J. Jasiukaitis turėjo vyriausią Statybos Priežiūrą, vykdant V.D. Universiteto klinikų statybą, Kaune.

Savo apimtimi tai buvo didžiausia statyba Kaune: 13 ha plote tilpo 6 pastatai, 150 000 m³ bendros talpos.

J. Jasiukaitis dėstė Aukštesniojoje Technikos Mokykloje Kaune, Aukštesniojoje Kultūrtechnikos Mokykloje Kėdainiuose ir nuo 1938 m. lektoriavo VD Universitete (dėstė žemės ūkio architektūrą).

Priklausė Inž. ir Arch. Sąjungai, Kaune. Rinktas į tos Sąjungos valdybas įvairioms pareigoms.

Korp. Neo-Lithuania narys. Vokietijoje J. Jasiukaitis dirbo Statybos konstrukcijų skaičiavimo darbu.



JONAS JASIUKAITIS.

Nuo 1950 m. Amerikoje, J. Jasiukaitis dirba įvairiose kompanijose, statybinių konstrukcijų skaičiavimo darbu. Iš stambesnių darbų pažymėtinas Guadalupe College, San Jose, Kalifornijoje (5 pastatai) kur J. Jasiukaičio buvo statiškai (ir nuo žemės drebėjimo) apskaičiuotos geležies betono ir plieno pastatų konstrukcijos.

Iš lietuviškų visuomeninių organizacijų (JAV) J. Jasiukaitis priklauso ALIAS. Vieną kadenciją buvo vice-pirmininku ALIAS Chicagos skyriaus, ir vieną (dviejų metų) kadenciją ALIAS Centro Valdybos Pirmininku. Priklausė ir Korp! Neo-Lithuania.

Veteranas dipl. inž. Jonas Jasiukaitis, Jau-nimo Kongrese architektūros parodos atidaryme paskelbtas ALIAS Chicagos sk. Architektų sekcijos garbės nariu.



ALGIMANTAS K.
BAKTYS

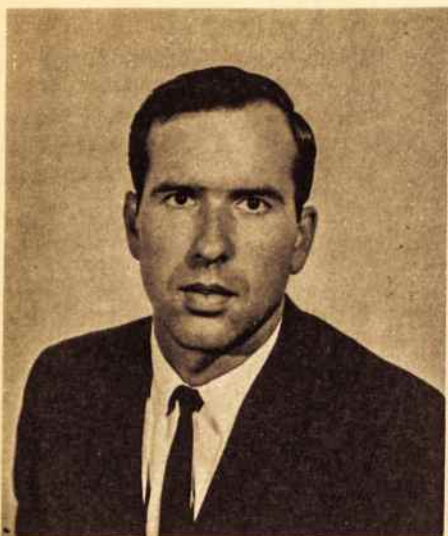
ALGIMANTAS K. BAKTYS

Gimė 1930 m. rugpiūčio 3 d. Šiauliuose. 1949 m. baigė Kasselio Lietuvos gimnaziją. 1949 m. balandžio atvyko į J.A.V.

Nuo 1950 iki 1954 m. atliko karinę prievolę USAF. 1962 m. baigė Illinois Institute of Technology, gaudamas Bachelor of Architecture laipsnį. Mokslo metu 3 metus buvo "Honor Student". Išlaikė Illinois valstybinius egzaminus.

Paminėtini didesnieji projektai:

Oak Beach Shopping Center,
Home Federal Savings, Des Moines, Iowa,
George Williams College,
Carthage College,
Evanston Hospital, Louis Memorial Wing.



ARCH. VYTAUTAS GERMANAS

VYTAUTAS GERMANAS

Vytautas Germanas, architektas - inžinierius, gimė Kaune, 1930 m. Gimnaziją baigė Schaebish Gmuende, Vokietijoje. Atvykęs į JAV stojo į Illinois U-tą, kurį 1957 m. baigė, įgydamas architektūros bakalauro laipsnį. Šiuo metu dirba kaip statybinių projektų inžinierius žymioje Perkins and Will architektūrinėje firmoje. Yra registruotas kaip architektas ir statybos inžinierius Illinois valstybėje.

Aktyviai dalyvauja lietuvių visuomeniniame gyvenime. Studijų metu buvo Lietuvių Studentų S-gos ir Studentų Skautų Korp! Vytis centro valdybų narys. Vėliau keletą metų redagavo akademikų skautų dvimėnesinį žurnalą "Mūsų Vytis". Pastaruoju metu aktyviai dalyvauja Amerikos Lietuvių Montessori d-jos veikloje ir yra vienas jos direktorių.

NARIMANTAS STATKUS

Narimantas Statkus gimė Kaune 1940 metais. Studijavo architektūrą Illinois Universitete, Urbanoje. Būdamas universitete turėjo stipendiją ir baigė su Honors, 1963 metais. 1962 metų Lietuvių Architektų Kongreso parodoje laimėjo premiją ir 1966 metais laimėjo prof. Jono Šimoliūno Paminklo projekto premiją. Šiuo metu dirba Čikagoje architektų firmoje įgaudamas praktikos, prieš laikant valstybinius egzaminus.

VYTAUTAS E. GIRDVAINIS

Vytautas E. Girdvainis gimė Kaune 1937 metais. Amerikoje studijavo architektūrą Ilinojaus Universitete, Urbanoje. 1962 metų Kongreso architektūros parodoje laimėjo premiją.

Baigęs mokslus, pradėjo dirbti geležinkelių kompanijoje, statybos inžinerijos srityje. Po metų persikėlė dirbti į mažą Chicagos architektūros firmą, kur dabar tęsia savo profesinį darbą ir ruošiasi valstybiniams egzaminams.



INŽ. ALGIS KAZLAUSKAS

Australijos lietuvių jaunimo atstovas Jaunimo Kongrese. Jis Chicagos skyriaus išvykoje birželio 25 dieną Pottawattamie, Mich. skaitė paskaitą, paliesdamas Australijos lietuvių aktualijas.



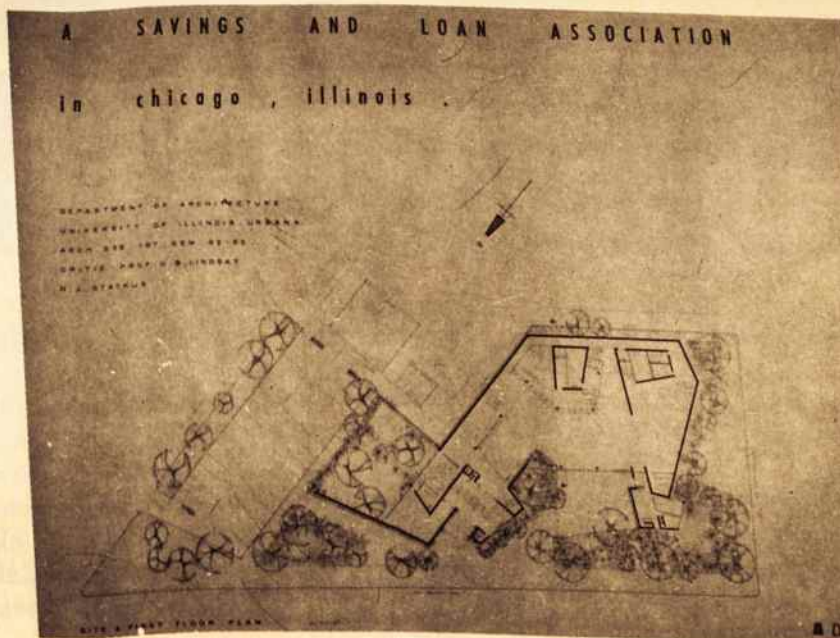
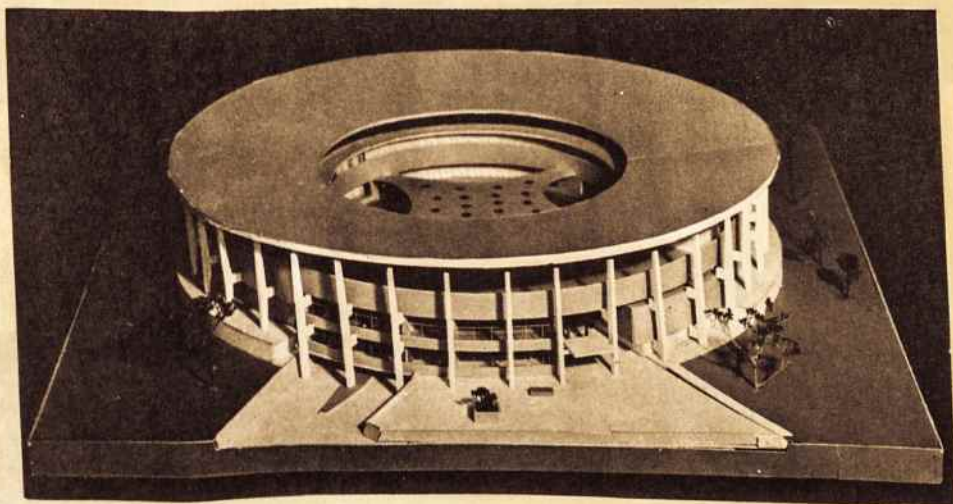
Kairėje Narimantas Statkus, deš. — Vytautas Girdvainis.

ology Research Laboratory.

Vyt. Girdvainis.

Illinojaus Universitete

projektas, Urbanoje.



N. J. Statkaus projektas.



ARCH. ALBERTAS J. KERELIS

ALBERTAS J. KERELIS

Albertas J. Kerelis — registruotas architektas Illinois valstybėje, yra gimęs balandžio 22 d., 1928 m. Joniškėlyje, Lietuvoje.

1958 m. baigė University of Illinois architektūros fakultetą, gaudamas Bachelor of Architecture laipsnį. Būdamas Universitete laimėjo "Earl Price" už Medical Centre projektą. Mokslo metu vasaromis dirbo pas Wilson & Co. architektūros skyriuje.

Baigęs universitetą dirbo pas Louis N. Balluff & Balluff architects ir Garden Smith & Erickson, architects. 1962 m. pradėjo verstis privačia architektūros praktika — Kerelis & Associates, architects, kurią sėkmingai veda iki šio laiko.

Priklauso amerikiečių profesinėms organizacijoms ir Lithuanian Chamber of Commerce of Illinois, Skautams Remti Draugijai, Lietuvių Skautų Sąjungai, Amerikos Lietuvių Inžinierių ir Architektų Sąjungai, vadovauja architektų sekcijai.



Senelių Prieglauda. Arch. Albertas Kerelis.

VYTAUTAS KRIKŠČIŪNAS

Vytautas Krikščiūnas gimė 1928 m. Lietuvoje, Biržų apskrityje. Gimnaziją lankė Telšiuose ir ją baigė 1947 m. Vokietijoje Oldenburge. Architektūros studijas pradėjo Pabaltijo Universitete Hamburge. 1949 m. atvyko į JAV, kur tę-

sė architektūros studijas Illinois Universitete, Urbanoje. 1954 m. gavo B.S. iš architektūros ir dirbo įvairiose firmose. Teko dirbti prie Marina City ir Prudential pastatų projektų. Dabar dirba, kaip architektas, Gaul & Voosen firmose. Priklauso ateitininkų ir skautų organizacijoms ir visą laiką aktyviai reiškiasi sporte ir choruose.

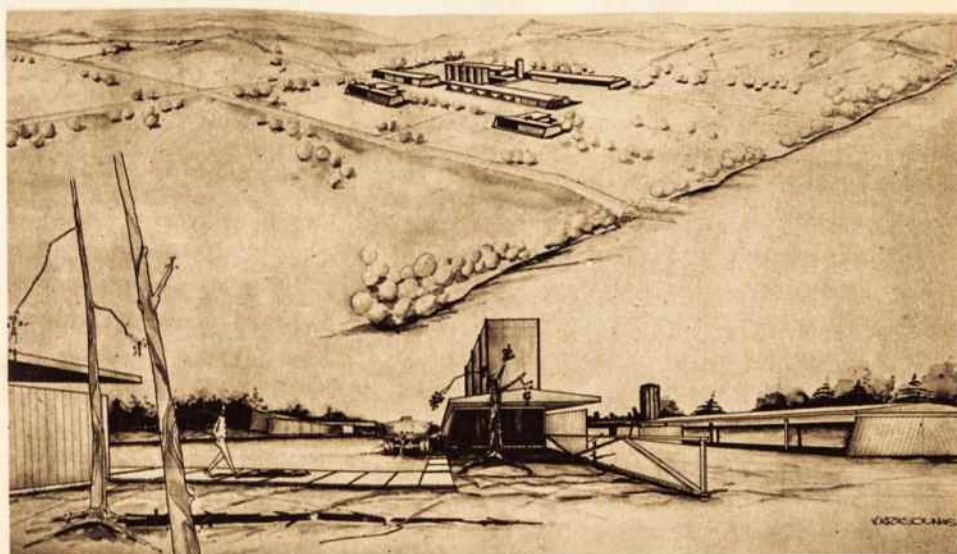


VYTAUTAS KRIKŠČIŪNAS



RIMAS E. MULOKAS

Arch. V. Krikščiūno
projektas



RIMAS E. MULOKAS

Rimas E. Mulokas gimė 1942 m. Vilniuje; 1944 m. su tėvais pasitraukė į vakarus, 1949 atvyko į JAV.

Chicagoje lankė lietuvių parapijinę mokyklą, vėliau St. Ritos High School.

1965 m. baigė University of Illinois architektūrą. Mokslo metu gavo už architektinius darbus įvairius atžymėjimus.

1960 Navy Pier Honorable mention, braižymo klasė 1962 National Institute for Architectural Education Design for kindergarten playground, honorable mention. 1964 Nat. Institute for Arch. Education, hon. mention for court room design.

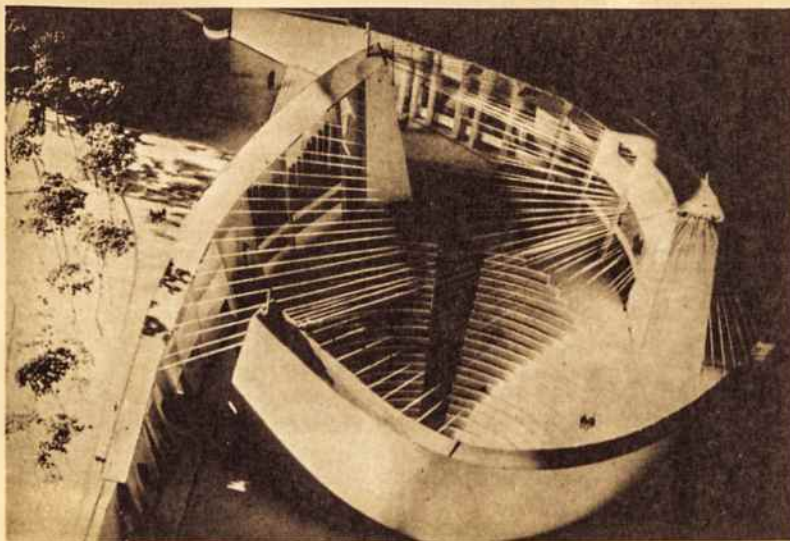
1965 Pittsburgh Plate Glass, National Competition for study of Hunter's Point Urban renewal area in San Francisco, Calif., kon. mention. 1965 American Institute of Architects

Competition for Art — First Prize.

Nuo pat vaikystės domėjosi tėvo architekto darbais, kiek pagelbėdamas prie projektų paruošimo ir jų vykdymo. Čia daugiausia susipažino bendrai su lituanistika ir su lietuvių architektūros pradmenimis.

Dalyvavo lietuvių skautų organizacijoje, tautinių šokių grupėje "Žilvitis", Neo-Lithuania korporacijoje, vienu metu buvo Chicagos sk. pirmininku.

1964 m. vedė Rūtą Raulinaitę taipgi baigusią Illinois universitetą.



*Arch. R. E. Muloko
projektas – diplominis
darbas.*

ARCH. VYTAS PELDA

Vidurinį mokslą baigė Kaune. 1931 metais išvyko į Vokietiją studijuoti architektūrą. 1936 metais baigė studijas Technikos Universitete Berlyne, įgydamas diplomą. Grįžęs į Lietuvą vertėsi privačia praktika.

Lietuvoje suprojektuota ir pastatyta: "Spaudos Fondas" (įstaiga, spaustuvė, sandėliai ir kt.), "Maistui" 3 fabrikai, Dotnuvos Akademijai gyv. namai, bankas Joniškėlyje, išplanavė šimtui gyv. namų žemės plotą Aleksote (Kauno priemiestyje). Pastatyta tik apie 10 namų, nes sutrukdė karas.

Suprojektavo ir pradėjo statyti 80 autobusams stotį ir dirbtuves prie Ukmergės plento, Kaune. Nebaigta, dėl karo priežasties.

Į Ameriką atvyko 1945 metais. Kurį laiką dirbęs pas kitus architektus, dabar jau 8 metai Chicagoje verčiasi privačia praktika. Suprojektavo ir pastatyta: 16 aukštų, 84 butų, gyv. namai Chicagoje, — 7 aukštų įstaigai pastatas Chicagoje, — Koplyčia ir Mauzolėjus, Peoria, Ill., — Medicinos įstaigos pastatas Clevelande, penki A&P krautuvėms pastatai, penkios privačios rezidencijos. Suprojektavo per 50 būdingų gyv. namų įvairiose vietovėse. Iš viso pastatyta apie tūkstantis namų. Šiuo laiku dar daug projek-

tuojama įvairių pastatų, kurių dalis jau realizuojama.

Arch. Vytautas Pelda turi architekto teises višose J.A.V.-se.

ARCH. VYTAUTAS PETRAUSKAS, A.R.A.

Gimė 1930 m. spalio 16 d. Šiauliuose. Gimnaziją lankė Kaune, Joniškėje, Hanau, Vokietijoje ir Lindblom Technical High School Čikagoje.

Studijavo Wilson Jr. College ir University of Illinois Urbanoje, kurį baigė 1954 metais, gaudamas Bachelor of Science in Architectural Engineering diplomą. Baigė Famous Artists Painting Course 1963 m. Registruotas State of Illinois 1960 metais.

Praktika:

1954-1956 kariuomenėje dirbo Corps of Engineers Architektūros skyriuje Bremerhaven'e, Vokietijoje.

1956-1962 — Consoer & Morgan, Architects, Čikagoje.

1962-1963 A. Epstein & Sons Architects and Engineers, Čikagoje.

1961-1963 Jaskowiak & Petrauskas, Architects Elmhurst, Illinois (part time). 1963 — Dabar Jaskowiak & Petrauskas, Architects Elm-

hurst, Illinois.

Priklauso sekančioms organizacijoms: Society of American Registered Architects, ALPHA RHO CHI Architectural Fraternity, ALIAS Čikagos skyriaus Architektų sekcijai, Lituanicos Skautų Tuntui, Čikagoje.



projektas



ARCH. VYTAUTAS PETRAUSKAS

VYTAUTAS REKLAITIS

Gimė 1936 m. birželio 12 d. Architektūrą studijavo Iliojaus Universitete Čikagoje ir Urbanoje. Aktyviai veikė Lietuvių Studentų Sąjungoje ir skautų Vytis organizacijoje. Tarnavo Amerikos kariuomenėje 1956-58 m. Architektūros inžinerijos B.A. laipsnį įgijo 1960 metais, Urbanoje. Registruoto architekto teises Iliojaus valstybėje įsigijo 1965 metais.

Arch. V. Reklaitis dirba Sargent and Lundy Consulting Engineers, Čikagoje, kaip statybos skyriaus projektavimo grupės vadovas.

★ ★ ★

ARCH. E. A. VALAITIS

EGIDIJUS A. VALAITIS, 26 metų, yra gimęs Kaune. Mokėsi St. Ignatius aukšt. mokykloje, kurią su pagyrimu baigė 1958 m. buvo gavęs George Pullman fondo pilną 4 metams stipendiją ir studijavo Illinois Institute of Tech-



VYTAUTAS REKLAITIS



EGIDIJUS A. VALAITIS.



ARCH. LOUIS STANKAITIS



Arch. L. Stankaičio projektas

nology architektūrą. 1963 m. gavo architektūros bakalauro laipsnį, o šį pavasarį magistro laipsnį.

Studijuodamas priklausė Stud. "Grandies" Korporacijai. Yra vedęs gail. ses. Eglę Simanavičiūtę ir augina dukrą Daną.

LOUIS STANKAITIS

Registruotas architektas Illinois valstybėje yra gimęs sausio 1, 1933, Joniškyje, Lietuvoje. Baigė University of Illinois Bachelor of Architecture laipsniu. Universiteto mokslo metais vasaromis dirbo pas L.F. Coleman-Architect.

Nuo 1960 metų priklauso S. Zubkus, Žemaitis & Associates, Architects & Engineers firmai, dirbo kaip chief draftsman ir structural designer iki 1962 m. galo. Šiuo metu yra architectural designer pas A. Epstein and Sons, Inc. Architects & Engineers. Ši firma yra viena iš dešimties didžiausių Amerikoje architektūros kompanijų. Taip pat šiuo laiku yra Consulting Associate su Zubkus, Zemaitis & Associates — Maryland.

MARGARITA ŠILEIKYTĖ

Margarita Šileikytė gimė Lietuvoje. Pradinį mokslą pradėjo Vokietijoje. 1960 m. Chicagoje baigė Marijos aukštesniąją mokyklą. Vėliau studijavo humanitarinius mokslus Loyolos universitete ir prekybinius mokslus Fox Business College, Chicagoje. 1964 m. pradėjo vidaus dekoravimo mokslus Harrington Institute of Interior Design, Chicagoje. 1965-66 m. dalyvavo Chicagos Merchandise Mart įvykusiose Student Week parodose. Čia jos vidaus dekoravimo projektai buvo atžymėti Hon. Mention.



MARGARITA ŠILEIKYTĖ

JAUNIMAS LIETUVIŠKUMO KELIU

Išėivijoje dažnai tenka išgirsti keistus nusišėėbėjimus: "Tik žiūrėkite, vyrukas čia baigėš aukštuosius mokslus, o viešai kalba lietuviškai, nesigėdina..." Žinoma, tuo skaudžiai yra paliėčiama mūsų jaunoji karta. Tačiau čia yra daug tiesos, kad atsiranda ir tokių, kurie čia baigė mokslus laiko save jau "amerikietiškais inteligentais" ir tikrai vengia bekalbėti lietuviškai... O apie jo tėvų gimtąją žemelę, gimtąją bakūželę — nė neušimink...

Bet nusiraminiui, lengva širdimi sau prileiskime, kad tokių tėra mūsuose tik menka mažuma ir mūsų tautiniam išlikimui jie didelio pavojaus nesudaro. Dauguma jaunų išėivijos vyrų lietuvybės sargyboje tvirtai stovi, kaip tie drūti ažuolai prie Nemunėlio...

Štai tokiu pavyzdžiu paminėtini Jonas Algimantas ir Petras Gintautas Naliai. Vienas jau pasiekęs šios šalies aukštuosius mokslus, kitas jau to baigias siekti. Abu broliai Naliai savo veikla yra išijungę į lietuviškąjį gyvenimą.

Jonas Algimantas Nalis gimė Lietuvoje. Šiaubingoms karo audroms užėjus, kartu su tėvais, 4 metų amžiaus būdamas, paliko gimtąjį kraštą. Chicagoje baigė Nekalto Prasiėėjimo parapijos pradžios mokyklą ir lituanistinę mokyklą. Vėliau Thomas Kelly aukšt. mokyklą, visą laiką priklausydamas skautų Vyčių būreliui. Sėkmingai baigė Illinois universitete baka-

ARCH.

JONAS NALIS



PETRAS NALIS

lauru laipsniu architektūrą. Priklauso akademiškų korp! Vytis ir Lietuvių Studentų Sąjungai, Amerikos Lietuvių Inžinierių ir Architektų Sąjungai ir yra aktyvus ASK Lituanicos sporto klubo narys.

J. A. Nalis universitete pasižymėjo tyrinėdamas vėjo spaudimą į aukštųjų pastatų konstrukciją. Dabartiniu metu dirba vienoje didelėje architektūrinėje firmoje.

Petras Gintautas Nalis gimė Lietuvoje audringais karo 1943 metais. Dar jaunutis patekęs į šį kraštą, Chicagoje lankė Nekalto Prasiėėjimo parapijinę mokyklą, vėliau aukštesniąją Lituanistikos mokyklą. Aukštesniąją mokyklą užbaigė — "National Honor Society"—1st Place Chicagoland Drafting Contest.

P. G. Nalis jau keletą metų studijuoja Illinois universitete. Jis yra Lietuvių Studentų Sąjungos vicepirmininku.

Studijuodamas laimėjo konkurse pirmą vietą —Earl Prize — savo projektu "Alkoholikų Pataisos Centras". Šio projekto vertė yra apie 4 milijonus dolerių. Projekto naudota medžiaga —medis ir akmuo (organiškoje schemeje). Projektas susiėėjo iš koplyčios, auditorijos, gyvenamųjų pastatų, sporto ir administracijos patalpų. Dėl šio projekto varžėsi apie 150 studentų. Tačiau pirmoji vieta buvo pripažinta Petru Gintautui Naliui. Dabar šis projektas yra išstatytas universiteto meno galerijoje.

Alb. V.

TECHNIKOS ŽODIS
THE ENGINEERING WORD

c/o S. Dirmantas
6616 So. Washtenaw Ave.
Chicago Ill. 60629, USA
Postmaster:
Return Postage Guaranteed

BULK RATE
U. S. Postage
PAID
CHICAGO, ILL.
Permit No. 7652

PLJ KONGRESO PROGRAMA

BIRŽELIO 30:

7 val. vak. svečių pristatymas Conrad Hilton viešbučio Waldorf Room salėje,
7:30 val. kongreso atidarymas,
8 val. dr. H. Nagio paskaita "Jaunimo reikšmė tautoje ir išeivijoje",
9 val. Miss Lithuania rinkimai Williford Room salėje,
10 val. šokiai.

LIEPOS 1:

9:30 kraštų atstovų pranešimai "Lietuvių jaunimas pasaulyje",
11 val. V. Černiaus paskaita "Kaip mes keičiamės svetimoj aplinkoj",
1 val. pietų pertrauka,
2:30 val. sekcijų posėdžiai,
8 val. meninė programa,
10 val. šokiai Continental Room ir Williford Room salėse.

LIEPOS 2:

9:30 val. St. Lozoraičio jr. paskaita "Žvilgsnis į pavergtą Lietuvą",
10:30 val. simpoziumai,
12:30 val. pietų pertrauka,
1:30 val. sporto rungtynės Marquette Parke,
1:30 val. ideologinių organizacijų atstovų pasisakymai "Tautinė ištikimybė svetur", dr. V. Trumpos paskaita "Bendruomenės išeivijoje".
4 val. kongreso uždarymas ir dr. A. Sužiedėlio paskaita "Lietuvių jaunimas pasaulio idėjų plotmėje",
7 val. banketas Grand Ball Room salėje ir šokiai.

LIEPOS 3:

10 val. pamaldos šv. Kryžiaus bažnyčioje,
10:15 val. pamaldos Marijos Gimimo bažnyčioje,
10 val. pamaldos Tėviškės Liet. Evang. Liuteronų bažnyčioje,
3 val. Trečioji JAV ir Kanados lietuvių Dainų šventė International Amphitheatre rūmuose.